

Independent Living Sverige. För mänskliga fri- och rättigheter. Mot diskriminering och särlösningar!

"Ett sådant
samhälle vill
vi inte ha"

Och vi instämmer!

Läs mer om rättssamhället och IL Sveriges förslag om tillägg i grundlagen om förbud mot diskriminering av människor med funktionshinder. Om införlivandet av FN:s standardregler i svensk lagstiftning m.m.

Statsminister Göran Persson. Foto: Martin Ceije, Pressens Bild

Tillgänglighetskonsulter

De har alla erfarenheter av eget funktionshinder.
De har alla fått jobb.

De kan spara åtskilliga tusenlappar åt sina uppdragsgivare.

De har lagen som stöd.

De har alla gått Mai Alméns 44-veckorskurs.

De är experter på tillgänglighet.

Läs mer om detta sid 9-17

Testa

Din personliga assistans!
sid 30-31

I GIL utformar *jag själv* min personliga assistans

"Tack vare personlig assistans och eftersom jag arbetar hemma, bestämmer jag själv om dagen tex ska börja sent och sluta med en sen middag på stan. Assistent väljer jag givetvis själv och som medlem i GIL har jag dessutom den demokratiska rättigheten att besluta om gemensamma ekonomiska frågor som vad administration eller löner får kosta. På köpet får jag ett gott kamratstöd." (Johan)

GIL, Göteborgskooperativet för Independent Living, ägs och styrs, utan vinstintresse av medlemmarna själva. Endast eget behov av personlig assistans berättigar till medlemsskap. Alternativt kan man få serviceavtal. GIL är arbetsgivare och erbjuder löne- och annan administration. GIL erbjuder dessutom arbetsledarutbildning men också kamratstöd och en endagsintroduktion för assistenter.

Har Du några frågor? Kontakta GIL, Göteborgskooperativet av Independent Living:

GIL, Stampgatan 15, 416 64 Göteborg, tel: 031-15 04 90, Fax: 031-15 18 08

E-post: kontor@gil.org, Hemsida: www.gil.org

Independent Living Sverige

Independent Living i Sverige, arbetar handikapp-politiskt för ett tillägg i grundlagen som förbjuder diskriminering av människor med funktionshinder. IL Sverige arbetar också för en undergripande lagstiftning med verk samma sanktioner på områden som tex tillgänglighet till offentliga miljöer och en kollektivtrafik för alla.

IL Sverige, är en del av det globala Independent Living-nätverket – den internationella medborgarrättsrörelsen för människor med funktionshinder.

Medlemskap med rösträtt i något av IL-kooperativen, förutsätter eget behov av personlig assistans.

Stödmedlemsskap diskuteras med respektive kooperativ.

Prenumeration

200 kr/år.

Postgirokonto 73 66 70-1

STILETTEN är organ för *Independent Living Sverige* och kooperativen STIL, Stockholmskooperativet för Independent Living, JAG, Jämlighet, Assistans och Gemenskap, GIL, Göteborgs Independent Living, HIL, Helsingborgs Independent Living, EMIL, Eskilstuna Modellen av Independent Living, KIL, Kullabygdens Independent Living.

STILETTEN kommer ut fyra gånger om året.

Redaktör och redigerare: Roland Ewers

Repro: Johan Lundeqvist (GIL).

Ansvarig utgivare: Adolf Ratzka

Postadress: STILs kansli:

Bondegatan 39,

116 33 Stockholm Tel: 08.50622150

Fax: 08.50622170

E-mail: bjorn.jideus@stil.se eller

johan.sjogren@stil.se

eller

STIL c/o Roland Ewers,

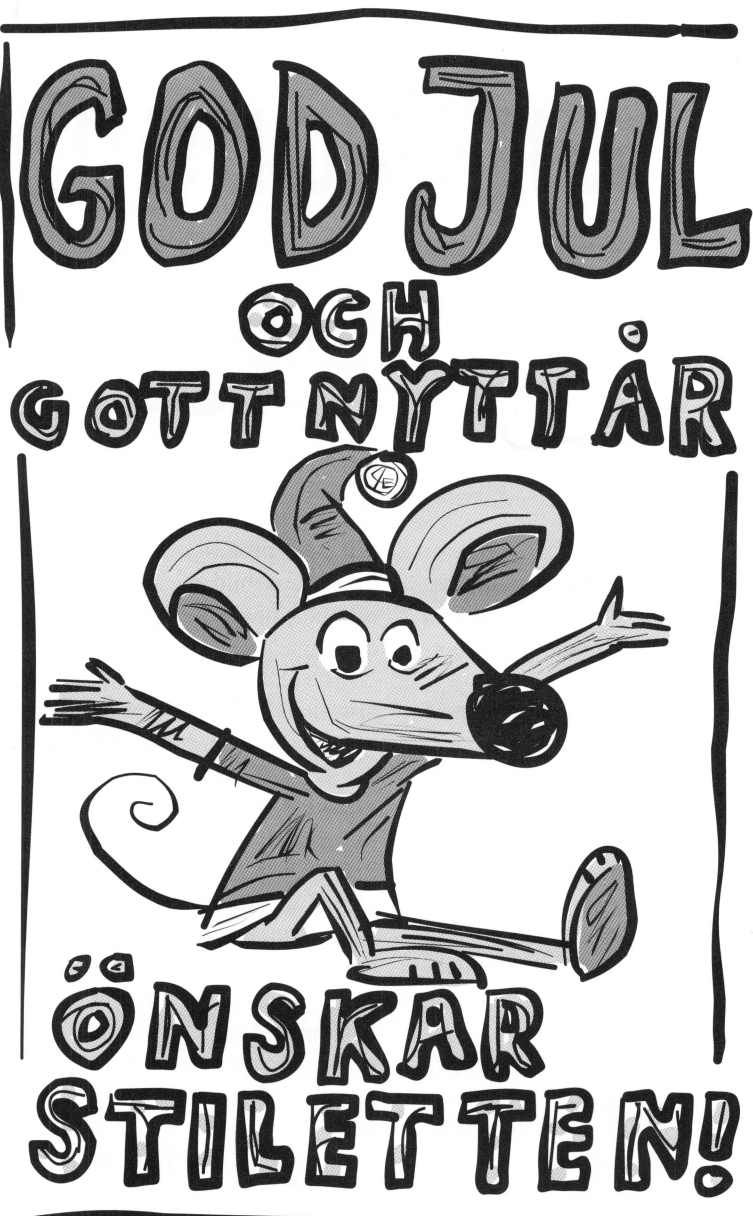
PI 420, 430 10 Tvååker,

tel: 0340/450 98, fax: samma,

E-mail:

roland.ewers@varberg.mail.

telia.com

med detta laddade decembernummer. Vi kommer tillbaka med ett nytt nummer i mars 1999. Roland Ewers*

INNEHÅLL

IL Sverige-information, *sid 2 och 3*

Ledare, *sid 4*

Krönika, *sid 5*

Startskott för fortsatt kamp, *sid 6*

Nyheter, *sid 8*

Experter på tillgänglighet, *sid 9*

Annars går de hur bra som helst, *sid 18*

Varför ska vi gå bakvägen, *sid 20*

Rättssamhället, *sid 22*

Debatt, *sid 28*

Insänt, *sid 29*

Testa din personliga assistans, *sid 30*

Funktionshindrade missgynnas

Ursprungligen publicerad i Svenska Dagbladet, Brännpunkt – tisdag 15 september 1998

"Vi anser att det är hög tid att man även i vårt land tillgriper lagstiftning som ett instrument för att säkerställa medborgarrätten för alla grupper."

Sveriges 1,2 miljoner invånare med funktionshinder utgör en stor samhällsgrupp som behandlas som en missgynnad och bortglömd minoritet.

Statistik från Statistiska Centralbyrån, framtagen på initiativ av Handikappombudsmannen, visar att förvärvet av ett funktionshinder innebär en dramatisk försämring i en individs livsvillkor som t.ex. utbildning, arbete, inkomst, boendeförhållanden, sociala kontakter m.m. Den enorma skillnaden mellan människor med och utan funktionsnedsättningar eller mellan en individs situation före och efter förvärvet av funktionsnedsättningen kan inte förklaras enbart med förändringar i exempelvis motorik, syn, hörsel, psykisk hälsa eller begåvning utan måste anses vara resultat av diskriminerande mekanismer på många områden av samhällslivet.

Samhället har byggt upp en uppsjö av hinder i infrastrukturen, t.ex. trottoarkanter och trappor, bussar utan lyftplatta, TV-program utan text för döva, övergångsställen utan akustiska signaler för synskadade m.m.

Dessa hinder gör att vardagen upplevs som ett hinderlopp av många funktionshindrade. Tid och energi som kunde ägnas åt arbete, familj och intressen måste istället användas för att överkomma fysiska och byråkratiska hinder.

Omgivningens ofta överbeskyddande och fördomsfulla bemötande utgör hinder i utbildning och yrke samt i

utvecklingen av självförtroende, ansvar för sitt liv, familjen och samhället. Därmed har fördomarna blivit självuppfyllande profetior som bekräftar allmänhetens bild av att människor med funktionshinder tillhör "de svagaste av de svaga."

Resultatet av det svenska samhällets bristande beredskap och anpassning för människor med funktionshinder är att det är glest med framstående personer med funktionshinder i politik, näringsliv, medier, kultur och vetenskap. Att inte utveckla och tillvarata mänskligt kapital är tragiskt för den enskilde och dess familj och en förlust för hela samhället.

På olika håll i världen har 90-talet inneburit stora framgångar för funktionshindrade människor när det gäller lagstiftning mot hinder i infrastrukturen och diskriminering i arbets- och näringslivet. I USA exempelvis har ADA, Americans with Disabilities Act, från 1990 blivit en milstolpe i landets mångåriga tradition av kamp för lagskydd av medborgarrättigheter för sina minoriteter. Som en följd av ADA finns i USA en tillgänglighet i infrastrukturen och en respekt för människor med funktionshinder i arbetslivet som vi i Sverige inte uppnått på långa vägar.

ADA har blivit förebild för lagstiftning i så olika länder som Storbritannien, Chile, Uganda, Costa Rica och Ungern. Finland, Tyskland, Österrike, Sydafrika med flera har numera infört tillägg i sina grundlagar som förbjuder att lagar och föreskrifter missgynnar någon p.g.a. funktionshinder.

Undertecknade ser med oro på den bristande utvecklingen i Sverige. Visserligen pågår f.n. arbetet med det viktiga diskrimineringsförbudet i arbetslivet. Vi anser emellertid att arbetslivet utgör en av de sista länkarna i en lång

kedja där varje länk är en förutsättning till de senare. För att kunna delta i arbetslivet på lika villkor behöver funktionshindrade elever lika möjligheter i utbildningen från daghem till högskola, lika möjligheter på bostadsmarknaden, i infrastrukturen inklusive tillgång till färdmedel, byggnader, information och kultur m.m. Att nästan 50 procent av människor med funktionshinder i arbetsför ålder inte har arbete beror förmodligen mer på avsaknaden av dessa förutsättningar än på diskriminering från arbetsgivarnas sida.

Sverige har alltid ansetts som ett föregångsland vad gäller att leva upp till mänskliga och medborgerliga rättigheter. Arbetet med FN:s standardregler för funktionshindrade är ett exempel där Sverige har varit drivande. Om Sverige menar allvar med att säkerställa allas fulla medborgarrätt, krävs att standardreglerna efterlevs i Sverige.

På samma sätt som att arbetet fortskrider med att förverkliga barnkonventionen genom att skärpa lagstiftningen måste ett omfattande arbete sättas igång även för att anpassa Sveriges lagar efter de krav som uppställs i FN:s standardregler.

Förutom förbud mot diskriminering i arbetslivet krävs då bland annat förbud mot diskriminering i näringsverksamhet samt förbud mot diskriminering i den övriga byggda miljön, allmänna kommunikationer och i mediautbudet. Lagar och hot om kännbara sanktioner är den metod som visat sig framgångsrik i USA. Här har vi mycket att lära.

För att skapa den breda politiska viljan och det moraliska stöd bland befolkningen som detta omfattande lagarbete kräver, föreslår vi att arbete påbörjas med att ändra grundlagen så att den ger medborgarna samma skydd mot diskriminering på grund av funk-

tionshinder som den idag ger med avseende på kön, ras, hudfärg, etniskt ursprung eller religion.

Sist men inte minst krävs respekt för lag och domstol. Att inte domstolars domar verkställs är ett flagrant övergrepp mot de medborgerliga rättigheter som slagits fast i lag av riksdagen. Därför måste sanktioner införas mot det domstolstrots som idag pågår i många av våra kommuner, exempelvis i Kalmar där kommunen i årtal ostraffat inte har verkställt domstolsbeslut om gruppbofäst för 14 utvecklingsstörda.

Vi anser att det är hög tid att man även i vårt land tillgriper lagstiftning som ett instrument för att säkerställa medborgarrätten för alla grupper. Vi vill leva i ett samhälle där ingen ska behöva vara eller ens känna sig som en andra klassens medborgare.

MARGARETA ANDERSSON, RIKSDAGSLEDAMOT (C), MARIANNE ANDERSSON, RIKSDAGSLEDAMOT (C), ERIK ARTHUR EGERVÄRN, RIKSDAGSLEDAMOT (C), DAN ERICSSON, RIKSDAGSLEDAMOT (KD), EVA ERIKSSON, RIKSDAGSLEDAMOT (FP), EVA FLYBORG, RIKSDAGSLEDAMOT (FP), JUAN FONSECA, RIKSDAGSLEDAMOT (S), LENNART FREMLING, RIKSDAGSLEDAMOT (FP), ISA HALVARSSON, RIKSDAGSLEDAMOT (FP), KERSTIN HEINEMANN, RIKSDAGSLEDAMOT (FP), OWE HELLBERG, RIKSDAGSLEDAMOT (V), BARBRO JOHANSSON, RIKSDAGSLEDAMOT (MP), THOMAS JULIN, RIKSDAGSLEDAMOT (MP), GULLAN LINDBLAD, RIKSDAGSLEDAMOT (M), INGRID NÄSLUND, RIKSDAGSLEDAMOT (KD), FANNY RIZELL, RIKSDAGSLEDAMOT (KD), MARIANNE SAMUELSON, RIKSDAGSLEDAMOT (MP), KENTH SKÅRVIK, RIKSDAGSLEDAMOT (FP), KARL-GÖSTA SVENSSON, RIKSDAGSLEDAMOT (M), STEN SVENSSON, RIKSDAGSLEDAMOT (M), BARBRO WESTERHOLM, RIKSDAGSLEDAMOT (FP), LISELOTTE WÄGÖ, RIKSDAGSLEDAMOT (M), EVA ZETTERBERG, RIKSDAGSLEDAMOT (V), PERCY BRATT, JURIST, KARL GRUNEWALD, TIDIGARE MEDICINÄLRÅD, STEFAN KÄLL, JURIST, MATS LEDERHAUSEN, VD McDONALDS, CLAES NYDAHL, PUBLICIST, LARS-ÅKE WIKSTRÖM, ORDFÖRANDE I SVERIGES DÖVAS RIKSFÖRBUND, ADOLF RATZKA, ORDFÖRANDE I INDEPENDENT LIVING SVERIGE

I IL-rörelsen anser vi att erfarenheter av eget funktionshinder är meriterande när det gäller frågor om – just funktionshinder. En självklarhet kan det tyckas! Men verkligheten visar något annat. När vi t.ex. låter våra egna organisationer styras av människor utan dessa erfarenheter, hur ska vi då vänta oss att bli förstådda av politiker och journalister. Det är bl.a. därför vi ger ut STILETTEN. För att tala i egen sak!

I förra numret engagerade vi två journalister, Ulla Lovén och Holger Nilén samt en fotograf, Micke Berg, utan egna erfarenheter av funktionshinder. Det visade sig vara en turträff vad gäller deras engagemang och inlevelse i vårt synsätt. De tre medverkar även i detta nummer och förhoppningsvis även i framtiden. Holger inleder här sitt referat från hearingen den 24 augusti med en krönika.

**Visst!
Jag är emot allt vad
diskriminering heter**

Foto: Micke Berg

Visst. Jag är emot allt vad diskriminering heter. Om det gäller kvinnor, invandrare, homosexuella, rullstolsbundna eller vilka de nu än är. Men ändå. Det finns känslor också inom mig själv som är på väg mot att diskriminera eller snarare mot att jag blir chockerad...

Jag minns på 70-talet när jag råkade hamna på en tillställning med enbart homosexuella män. Då var känslan utsatthet och rädsla. Vad skulle kunna hända mig? Nu när jag var borta från min trygga heterosexuella majoritet.

Ett annat minne är från Zimbabwe när jag i mitten av 80-talet besökte ett

hem för utvecklingsstörda barn. Jag blev glad över att verksamheten fungerade så bra i ett u-land. Men jag blev chockerad när en mamma berättade om hur hennes grannar inte längre ville umgås med henne. De var rädda att hennes utvecklingsstörde son skulle smitta av sig på deras barn.

Alla dessa tankar kommer fram inom mig på Sheraton i Stockholm i samband med att Independent Living Sverige håller en hearing om lagstiftning för mänskliga rättigheter. Jag inser att jag befinner mig i en för mig ovan situation. Jag är återigen i minoritet. Jag sitter inte i rullstol, eller behöver extra syrgas för att kunna andas eller personlig assistans. Jag klarar mig själv – men ändå inte. Hur skulle jag kunna klara mig i rullstol? Hur skulle jag känna mig? Skulle jag våga visa mig ute? Och hur ska jag titta på och tala med alla dessa människor på hjul?

SKILLNADEN MELLAN HANDIKAPPAD OCH FUNKTIONSHINDRAD

Jag blir glad över den kraft som finns bland talarna som kör upp med rullstolen på talarpodiet, ibland med en sådan kraft som om de sprang upp på egna ben. Är det det här som är skillnaden mellan handikappad och funktionshindrad? Det senare ordet beskriver att vissa funktioner hindras men inte alla. Kraften finns kvar, medan ordet handikappad känns hämmande och handlingsförlamande. Efter några timmar försvinner känslan av att vara minoritet – att inte tillhöra majoriteten – alltmer. Snart glömmar jag bort om den jag talade med satt på en vanlig stol eller i en rullstol, gick eller rullade fram. Det är som när jag besökt Etiopien och Eritrea som jag gör varje år. Efteråt minns jag oftast inte om de jag mött var vita eller svarta – trots att de flesta varit svarta.

BEHOV ATT BERÄTTA

Allt som jag skriver här är förstås självklarheter för er som är medlemmar i Independent Living Sverige – eller är det inte det? Ända sedan den dagen jag journalistiskt bevakade hearingen har jag känt ett behov att berätta om mina känslor. Är det medvetenhet om sådana känslor som skulle kunna göra det lättare för politiker och lagstiftare att förstå vikten av lagar och sanktioner mot diskriminering?

HOLGER NILÉ

Startskott för fortsatt kamp

Kampen för ändringen i grundlagen fortsätter. Handikappombudsmannens (HO) och Independent Livings gemensamma hearing på Sheraton i Stockholm i augusti blev startskottet för en alltmer intensifierad kamp för att få in de funktionshindrades rättigheter i den svenska grundlagen. Redan dagarna efter arrangerades en demonstration kring ämnet lagstiftning mot diskriminering vid Sergels torg.

Bort med förnedrande särlösningar. Använd lagen som verktyg för att tillförsäkra människor med funktionshinder medborgarrätt. Lagstifta om sanktioner och hårda straff. Kommuner och myndigheter struntar i domstolsbeslut. Det var några av slagorden som stod på demonstranternas plakat, när de rullade iväg längs Drottninggatan ned mot regeringsbyggnaden Rosenbad.

EN SKAMFLÄCK

Deltagarna i Sheratonhearingen minns med all säkerhet Handikappombudsmannen Inger Claesson Wästbergs ord:

– Det är en skamfläck att domar inte kan verkställas eftersom svenska kommuner medvetet trotsar domstolsutslag!

HO menade då de kommuner som inte ser till att transporter och byggnader m.m. är tillgängliga för funktionshindrade trots domstols utslag om att detta ska fungera. Anmälningen av ärenden hos HO ökar kraftigt och dessa gäller mest tillgängligheten till byggnader och information.

Statens representant, Kristina Rennerstedt, statssekreterare vid justitiedepartementet gav en ytterst återhållsam kommentar:

– Det finns regler mot diskriminering när det gäller hudfärg och etniskt ursprung som endast medför en eller två fällande domar om året. Så jag tror mer på ekonomiska sanktioner än rent rättsliga – kanske indrag av tillstånd för restauranger, skadestånd etc., konstaterade statssekreteraren.

KINA PÅ GOD VÄG

Bengt Lindqvist berättade om hur många andra länder kommit mycket längre än Sverige när det gäller att förhindra diskrimineringen av funktionshindrade. Under 90-talet har USA gått upp till en ledande plats och nu är också Kina på god väg. Även Australien har antagit en antidiskrimineringslag. Ett mycket stort antal länder har ändrat sin lagstiftning, Ghana, Sydafrika, osv. Det finns goda exempel i varje region. Men ett nytt slags problem har uppstått: där de legala möjligheterna finns är ibland genomförandet och uppföljningen svag.

– Lagarna blir bara "ord på papperet". Det gäller att sätta liv i orden. Ungefär hälften av världens länder har lagstiftning om funktionshindrades liv. Trots detta utnyttjas inte lagarna. Det är samma sak i Sverige – man trotsar domstolarnas beslut. Det finns en handikappdimension i mänskliga rättigheter – de viktigaste är ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, betonade Lindqvist.

DÅLIGT BEMÖTANDE

Bengt Lindqvists utredning "Bemötandeutredningen" kommer med sin slutrapport i månadsskiftet november/december. "Det står inte bra till i bemötandet", konstaterar Lindqvist redan nu. Hur kan vi stärka den enskilda individen i mötet med myndigheterna genom att tydliggöra rättigheterna, tillföra större resurser osv? Och vilka myndigheter kan man rikta klagomålen till? – Den svenska regeringen förbereder också en antidiskrimineringslag på arbetsmarknaden. Det är första svaret på våra krav. Men lagstiftningen har hittills knappast alls utnyttjats.

– Globaliseringen har lett till att den svenska modellen inte ser ut som den gjorde en gång. Det har skett en stor försvagning vad gäller funktionshindrade. Sverige ska snarast återta en tätposition inom detta viktiga samhällsområde! lovade Bengt Lindqvist.

MAN HAR KOMMIT LÅNGT PÅ PAPPERET

Europarådet, som omfattar samtliga europeiska länder, har gett den ungerske ekonomiprofessorn György Könczey i uppdrag att undersöka vilka rättigheter funktionshindrade har i de europeiska länderna. Könczey är arketekten bakom Ungerns nya sociallagstiftning, som ungrarna själva kallar lagstiftning mot diskriminering.

När han jämför lagstiftningen i de olika länderna delar han in länderna i två grupper. Den ena kallar han "det kontinental systemet" (Tyskland,

komplement till nuvarande färdtjänst.

– Allmänna kommunikationer bara för män är en tanke lika galen som nuvarande diskriminerande särlösningar för funktionshindrade, betonar projektets initiativtagare Adolf Ratzka.

– Vårt förslag hoppas vi ska förbättra rörligheten för människor med omfattande funktionshinder som idag är beroende av färdtjänstens specialfordon, som måste beställas veckor i förväg.

– Vi i rullstol har inte tillgång till Arlandabussarna eller de nya blåa

ning, som är tänkta som komplement till färdtjänstens nuvarande specialfordon.

– Om vi kommer igång och får ett positivt resultat – bättre kvalitet för samma kostnad jämfört med färdtjänstens specialfordon samt intresse för lösningen bland taxiföretag – kan lösningen permanentas. På sikt kan detta bli en rättighet enligt socialförsäkringslagen med konsekvenser för nuvarande bilstöd och riksfärdtjänst.

Ett oberoende forskarlag svarar för kontinuerlig uppföljning och den avslutande utvärderingen av projektet, som också hela tiden följs av representanter för projektdeltagarna, taxirörelsen i Stockholm, Stockholms läns landsting, kommunförbundet och kommunikationsdepartementet.

I en förstudie, som beräknas pågå i nio månader och kosta en halv miljon, ingår förhandlingar med landstinget om kontantstöd till deltagarna, med taxiåkare om fordon och passande utrustning och med banker om betalkort. Själva pilotprojektet förväntas bära sig självt förutsatt att deltagarnas taxiresor subventioneras av landstinget med samma belopp som deras resor med färdtjänstens specialfordon kostar idag.

LAGEN SOM MURBRÄCKA

– Det skrevs en lag i Sverige 1977 om tillgänglighet som skulle vara helt genomförd 1990. Mycket litet har hänt och lagen följs inte. Det finns ju straff för de bilister som kör mot rött och de brotten följer samhället upp ganska hyggligt! Men lagarna på vårt område är tandlösa! Nu vill vi ha lagar med sanktioner som böter eller fängelsestraff. Lagen ska kunna användas som en murbräcka mot diskriminering, sade Adolf Ratzka i samband med en diskussionsafton omkring diskrimineringslagstiftningen på "Pumpan" på Söder i Stockholm.

– Vi funktionshindrade vill få uppmärksamhet för vår situation. Det är inget fel på att vara telefonister men vi duger till mer än det. Det är hög tid att fler av oss kommer in på högre befattningar. Det är en test på hur bra ett lands politik är och ungdomar med funktionshinder behöver förebilder!

HOLGER NILÉN

Sheraton Hotels största konferenssal var fullsatt under hearingen den 24 augusti. Hearingen som var ett samarbete mellan Handikappombudsmannen och Independent Living Sverige gav eko på många sätt. Foto: Micke Berg

Österrike, Sverige, Finland, Norge och Ungern), där lagstiftningen i praktiken nästintill saknar sanktioner. Den andra gruppen kallar han "systemet med lagar som gäller vardagen" (Australien, Nya Zeeland, USA, Storbritannien, Irland och Kanada), där lagarna också innehåller sanktioner.

– Många länder har kommit mycket långt på papperet när det gäller lagarna mot diskriminering av funktionshindrade, men inte i verkligheten. När det gäller bemötandet av funktionshindrade kan man ibland tala om en ny paternalism eller förmyndarmentalitet, betonade György Könczey.

TAXI FÖR ALLA

Erfarenheterna från Slovakien, tidigare omskrivna i STILETTEN, är så stora för Independent Living Sverige att man nu vill driva ett eget "Taxi för alla". Det är ett förslag till ett pilotprojekt som

Stockholmsbussarna. Även vi måste få en möjlighet att ta oss fram i stadstrafiken själva. Fordonen måste anpassas efter kundernas behov och inte tvärtom. Den tekniska lösningen är passande bilar som kan ta kunder med eller utan rullstol. För detta borde taxi kunna få ersättning. Vi måste ha rätt till samma väntetid som till vanlig taxi och slippa förbeställa.

I projektet "Taxi för alla" som förslås pågå i tre år ska 50 personer i Stockholms län med rätt till färdtjänstens specialfordon kunna åka med minibussar som drivs av taxiföretag i reguljär taxitrafik. Deltagarnas taxiresor subventioneras av Stockholms läns landsting med ett belopp som motsvarar vad resorna skulle kosta med färdtjänstens specialfordon. Varje deltagare får ett särskilt betalkort på vilket medlen sätts in. Deltagande taxiföretag bekostar själva bilar med passande utrust-

Succé för projektet i Slovakien, men landets pengar slut

De pilotprojekt som Institutet för Independent Living satt igång (se rapporter i STILETTEN nr 3, 97 och nr 1, 98) för personlig assistans och för resor med integrerad rullstolstillgänglig taxi har redan påverkat arbetet med landets nya socialpolitik på handikappområdet.

Projektet fick under våren 1998 mycket bra mediabevakning och gav politisk goodwill åt Meciar-regeringen.

Sociallagstiftningen gick i genom Parlamentet i mars och träder i kraft den 1 januari 1999. Den innehåller bl.a. kontantstöd till personer med omfattande funktionshinder för personlig assistans och kontantstöd för resor. Reformerna kan delvis ses som följd av pilotprojektens opinionsbildande effekt.

Från årsskiftet ska alltså personer med omfattande funktionshinder kunna söka medel från de lokala kontoren av landets sociala myndighet. I en prövning kommer behovet av personlig assistans uttryckas i antal timmar per månad. Sedan får man kontantstöd för att anlita personliga assistenter. Man ska även kunna anställa assistenterna själv i egen eller i kooperativ regi. En del rättsliga problem kvarstår dock, när privatpersoner ska anställa folk. Det härstammear från kommunisttiden då enbart företag (som oftast var statsägda) kunde vara arbetsgivare.

Genom Institutets pilotprojekt i Bratislava har 50 Bratislavabor haft möjligheten att åka med rullstolstillgängliga minibussar som går i vanlig taxitrafik – alltså dygnet runt och utan förbeställning. Tidigare fanns enbart välgörenhetsorganisationernas traditionella färdtjänst.

När jag är i Bratislava njuter jag av den fantastiska rörlighet som vanliga taxikunder har – en upplevelse jag kan varmt rekommendera för kunderna av Stockholms läns färdtjänsts specialfordon. Mina slovakiska vänner berättar stolt att dessa bilar kommer snabbare än ambulansen när man ringer. Redan efter ett halft år har liknande projekt i mindre skala startats upp i städerna Kosice och Banska Bystrica

I januari kommer alltså personer med funktionshinder, efter prövning, bli berättigade till kontantstöd för resor. Pengarna ska kunna användas för drift av egen eller andras bil eller till taxire-

sor. Man förväntar sig att taxiföretag i de flesta städerna kommer att följa pilotprojektet och ge sig in på denna intressanta marknad och skaffa sig minibussar som kan köra kunder med eller utan funktionshinder.

Innan någon nu kommer på tanken att flytta till Slovakien: det finns nackdelar med den nya sociallagstiftningen. Ersättningsnivån för assistanstimmen blir så låg att den inte täcker företagets eller kooperativens administration. En annan nackdel är att kontantstöd under

den nya lagen är inkomstprövat. Det kommer alltså inte löna sig för någon som får dessa medel att söka ett avlönat arbete. Kommer de att jobba ideellt för Independent Living-rörelsen istället?

Dessutom hade Slovakien nyval i September. Meciar-regeringen förlorade och först nu har vetskaben kommit ut att statskassan är tom. Det är alltså oklart om landet har de pengar som människor med funktionshinder enligt den nya lagen skall vara berättigade till.

ADOLF RATZKA*

Sonja Fransson (s): Ett tillägg i grundlagen skulle vara effektivt

Den socialdemokratiska riksdagledamoten Sonja Fransson har vänt i frågan om grundlagstillägg om förbud mot diskriminering av människor med funktionshinder och lägger nu fram en motion som föreslår en utredning i frågan.

Det är framför allt Independent Livingrörelsens propagerande och dess hearing i ämnet i samarbete med Handikappombudsmannen som fått mig att tänka om säger Sonja i en telefonintervju i sista minuten för denna tidnings pressläggning.

– Jag har tittat en del på tillgängligheten, där det går att göra mycket redan idag. Det handlar egentligen om två huvudfrågor och den ena är just den här med tillgängligheten. Det finns en hel del pengar på olika områden och mycket kan åstadkommas om man bara ställer kraven hårdare.

– Den andra är frågan om ett tillägg mot diskriminering i grundlagen. Jag måste säga att jag har varit tveksam, men vet nu att ett tillägg i grundlagen faktiskt är viktigt. Med det kan man t.o.m. driva enskilda frågor och man kan dessutom stifta andra lagar med tillägget som grund.

– Det är en lång väg vi måste gå, men det är viktigt att börja nu. Vi måste t.ex. definiera juridiskt vad som är funktionshinder. Vi får titta på hur man har gjort i länder som t.ex. Storbritannien och USA. Vi måste ju också beakta det som sker redan idag vad gäller diskrimineringslagstiftning i

arbetslivet och just nu tittar man på en eventuell lagstiftning mot diskriminering av funktionshindrade i näringsverksamhet. Förutom dessa lagar behövs förbud mot diskriminering i övriga miljön, allmänna kommunikationer och i mediautbudet.

Samtidigt har vi ju det mycket bättre ställt med stöd på det individuella planet än vad man har i t.ex. USA. Vi får ju inte kasta bort det som är bra utan se till att komplettera och göra bättre istället, säger Sonja Fransson som bl.a. skriver så här i sin motion:

"I den Svenska regeringsformen (RF) som är en av våra grundlagar finns ett antal stadganden som är avsedda att tillförsäkra alla ett drägligt och värdigt liv.

Det är en målsättningsparagraf som gäller alla i samhället och som inte är rättsligt bindande. I regeringsformens 2:a kapitel om grundläggande fri- och rättigheter finns emellertid även två bestämmelser om diskrimineringsförbud, nämligen 2:15 om etniska minoriteter och 2:16 om könsdiskriminering. Dessa bestämmelser riktar sig formellt endast till normgivaren. Skulle bestämmelser utfärdas i strid mot dessa diskrimineringskydd går det att väcka talan i domstol och hävda att lagen eller förordningen inte kan tillämpas.

Det är högst rimligt att regeringsformens 2:a kapitel utökas med förbud mot diskriminering av funktionshindrade."

ROLAND EWERS

experter på tillgänglighet

Det här reportaget handlar om en liten grupp män och kvinnor. Men de kommer att bli fler. De har många saker gemensamt. De är starkt motiverade. De har alla nyligen fått jobb. De har alla erfarenheter av eget funktionshinder. De har lagen bakom ryggen och de kan spara åtskilliga tusenlappar åt sina uppdragsgivare. Men framför allt – de är experter på tillgänglighet. Frilansjournalisten Ulla Lovén (som presenterar sig själv i slutet av reportaget, sid 16) har träffat några av dem och Mai Almén, initiativtagare till kursen i Malmö som utbildar tillgänglighetsexperter.

– Vi måste använda de lagar vi redan har

MAN MÅSTE TA tag i saker även om det inte är så trevligt alla gånger!

– Handikapprörelsen måste vaka över sina egna frågor, ingen annan gör det!

Eva Gerdén är en stridbar person. När hon bodde i Stockholm vägrade hon att åka färdtjänst – hon skulle åka kommunalt! Eva är rullstolsburen.

I oktober gick Eva ut tillgänglighetskurs nummer två. Sen början av november har hon en heltidstjänst som tillgänglighetskonsult hos GIL, Göteborgs Independent Living. När jag talar med henne har hon bara jobbat en vecka, men kör på alla cylindrar från början, för att det behövs och för att det så roligt. Jobbar från åtta på morgonen till sex-sju på kvällen.

– Jag får jobba upp min egen tjänst. Nu håller jag på med att sätta ihop en broschyr för att tala om vad jag är bra på. Den ska skickas till byggherrar i Göteborg och Stockholm. Sen följer jag upp med telefonsamtal. Jag hoppas att byggarna kommer att se mig som en tillgång, använda sig av mig. Det kan dom spara massor av pengar på! Det blir ju mycket billigare för dom att ändra i en ritning – eller till och med släppa in mig i processen innan ens ritningen finns – än att bygga om när huset är färdigbyggt!

LAGEN PÅ VÅR SIDA

Men jag har full förståelse för byggarnas situation, vare sig dom tror att dom gjort rätt eller struntar i att göra rätt eftersom ingen i det här landet bråkar om man bygger otillgängligt. Jag tror faktiskt att det är färre fall av ovilja än av ren okunskap.

– Handikapprörelsen – och i synnerhet Independent Living! – måste använda de lagliga medel vi fått. Lagen är på vår sida. Men vi bara klagar! Jag är lite besviken på Independent Living där. Hade vi använt oss av lagen hade vi kommit en bra bit på väg. Så jag lägger ett stort ansvar på handikapprörelsen, både den traditionella och Independent Living, för att vi inte kommit längre än

Eva Gerdén, stridbar IL-aktivist menar att handikapprörelsen har missat poäng. Vi måste använda de lagar som redan finns.

experter på tillgänglighet

vi gjort. Vi måste jobba ihopa!

– Politikerna börjar inse att det här är en svårare bit än man trott. Man har skrivit in våra rättigheter i lagen och då antar man att den följs. Nu ser man att det inte sker och börjar dra konsekvenserna. Byggnadsnämnden i Stockholm kräver t ex numera att byggherrarna ska visa intyg från sakkunnig att byggnaderna uppfyller lagkraven vad gäller tillgänglighet för funktionshindrade.

– Men jag är ändå förvånad över att det byggs så mycket nytt som är dåligt. Här i Eriksberg i Göteborg där jag bor slarvas det till exempel med kravet att handikapparkeringar ska förläggas högst 25 meter från porten, och vissa nivåskillnader inom husen gör det svårt att ta sig fram med rullstol. Nyligen byggdes en stor biograf om i Göteborg, hela inredningen revs ut. Efter ombyggnaden var det ändå inte tillgängligt annat än delvis!

– Lagen är bra men den kan förbättra-

ras. Jag saknar t ex en paragraf att lättåtgärdade hinder skall åtgärdas, vare sig ett hus byggs om eller ej.

ÄVEN ADA HAR KRYPHÅL

Vi talar beundrande om förhållandena i USA och om ADA, Americans with Disabilities Act (se Stiletten 3/98). När jag var i USA var jag först positiv. Sen upptäckte jag att det finns kryphål också i ADA. Är det till exempel "besvärligt" att genomföra en viss tillgänglighetsanpassning, då får man acceptera alternativ som jag upplever som diskriminerande. Är det "besvärligt" att anpassa en huvudingång – ja då får man gå bakvägen. Kommer man inte in i en affär, då får man acceptera hemkörning av varorna utan att först ha fått överblick över utbudet, jämföra priser osv.

– Jag tycker att den fysiska miljön för funktionshindrade är bättre i Sverige än i USA. Men jag möttes i USA av en

större respekt än jag gör här hemma. Och jag tror att om ett förbud mot diskriminering av funktionshindrade infördes i svensk grundlag som det har gjorts i amerikansk, då skulle attityden mot oss förbättras och detta skulle på sikt också förbättra den fysiska tillgängligheten.

– Min syn är att alla människor är hjälpta av ett samhälle som är byggt för alla. Än så länge är det så mycket som inte är tillgängligt.

– Men när vi får en grundtillgänglighet då kommer otillgängliga byggnader att "sticka ut". Så jag tror det blir bättre och bättre. Om vi inte är rädda för att bråka!

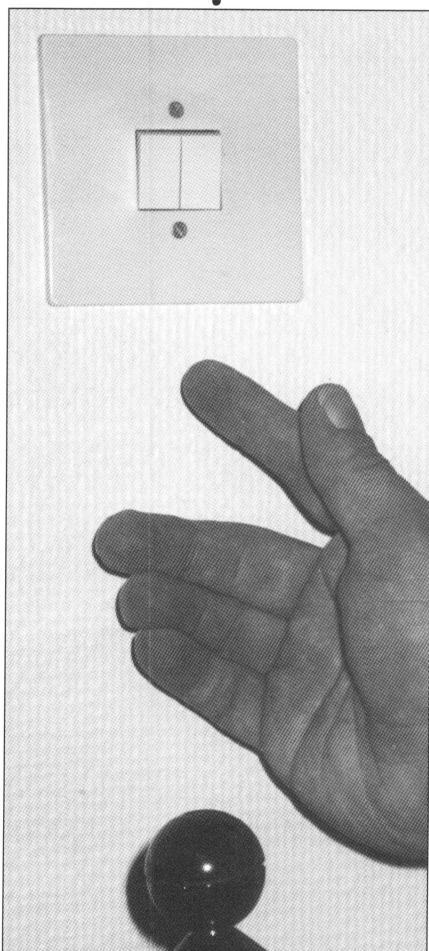
PS Eva har nedsatt muskelstyrka i hela kroppen och hon har personlig assistans 24 timmar om dygnet.

Vit strömbrytare på vit vägg

– **SYNSKADESIDAN ÄR DEN** tunga biten. Jag lärde mig mycket på kursen om det, berättar Lars-Erik Köhler när han kör mig runt i Helsingborg en grådisig oktoberdag. Lars-Erik har just gått ut tillgänglighetskursen i Malmö. Vi besöker ett dagis och en skola som han inventerat ur tillgänglighetssynpunkt under kursens praktikdel.

Lars-Erik, som själv fick en tidig polio men inte blivit beroende av rullstol förrän på senare år, gör mig uppmärksam på mycket som gör tillvaron besvärlig och ibland farlig för just synsvaga, synskadade och helt blinda: Förvirrande ljusreflexer i ett blankmålat korridorgolv; en vit strömbrytare på en vit vägg; diagonala vita streck på en skolgård; ett brandskåp som sticker ut från en korridorvägg utan markeringar.

Han visar också på sådant som är besvärligt eller omöjligt att forcera för

Lars-Eriks elrullstol är också hans förarsäte. Rampen fälls ut genom att han trycker på en knapp på instrumentbrädan.

Den vita strömbrytaren uppfattas inte av en synskadad person. Och Lars-Erik kan inte lyfta handen till den!

experter på tillgänglighet

en rullstolsburen person, och jag häpnar över både min egen och alla byggherrars och arkitekters brist på kunskap, inlevelse och fantasi.

SOCIALA INSIKTER

Lars-Erik skiljer sig i ett avseende från kamraterna i de två tillgänglighetskurserna: Redan som mycket liten placerades han på det som då kallades Kronprinsessan Victorias kustsanatorium i Vejbystrand och bodde där tills han var sju år. Där bodde mest barn med polio men också barn med andra typer av funktionshinder. Sen kom han till ett skolhem i Helsingborg och senare till Lidingö och Norrbacka, där han gick ut gymnasiet. På alla dessa ställen fanns barn och ungdomar med olika typer av funktionshinder. Lars-Erik har alltså haft funktionshindrade människor i sin omedelbara närhet ända sen han var spädbarn och har därigenom en

massa unika kunskaper. Möter han, exempelvis, en annan rullstolsburen person kan han omedelbart se vilken typ av skada den personen har: polio? cp? ryggmärgsbräck? trafikskada?

För att inte tala om de sociala insikter han skaffat sig.

– Men många gick under, berättar han. Familjerna var långt borta, det var glest mellan besöken. En del av personalen var bra, andra inte. Jag tror att somliga av oss överlevde psykiskt för att vi hade intressen utanför den privata lilla sfären. Vi såg samhället därute, ett större sammanhang, vi var aktiva.

POLITISKT AKTIV

Lars-Erik har fortsatt att vara aktiv. Efter några i Stockholm på bl a reklambyrå skaffade han sig medicinteknisk utbildning och flyttade sedan till Helsingborg, där han arbetade tio år som medicintekniker på lasarettet. Sen

återvände han till Vejbystrand, där han bor i en anpassad enplansvilla med fru Barbara och bordercollien Robyn – tre år gammal, gladlynt livlig och lite svartsjuk.

Lars-Erik arbetar politiskt sen många år för socialdemokraterna och går nu in i sin fjärde mandatperiod i Ängelholms byggnadsnämnd. Som tillgänglighetskonsult har han fått fyra månaders projektanställning hos "Kärnfastigheter", det kommunala fastighetsbolaget i Helsingborg. Han har just börjat med att inventera tillgängligheten på Stadsbiblioteket, ska sen skriva ett förslag till policy för all kommunal om- och nybyggnad i stan.

– Tre månader för det arbetet är alldeles för kort tid! säger Lars-Erik. Men jag hoppas att dom snart inser det själva!

– Huvudmålet är att bilda opinion

– **DET HÄR ÄR** ett tufft jobb, både fysiskt och psykiskt. Man blir ifrågasatt var och varannan dag, det är ju så nytt, säger Therése Dajcman, projektanställd tillgänglighetskonsult vid Malmö Byggarbetscenter.

Malmö Byggarbetscenter är fortsättningen på ett projekt "ESFA" i början av 90-talet. ESFA skall läsas Ett Samhälle För Alla. Det var en utredning av Byggnadsarbetarförbundet i Malmö om hur våra bostäder måste förändras, eftersom vi blir allt äldre och därmed också ofta får olika slags funktionshinder. ESFA-utredningen lades på is några år men har nu tinats upp och vidareutvecklats inom Malmö Byggarbetscenter. MBAC består av Byggnads Malmö, Malmö-Lunds Byggmästarförening och Malmö stad. Dessutom har man adjungerat Arbetsförmedlingen,

Therése bor i en anpassad tvåa i centrala Malmö. Ett av hennes stora fritidsintressen är bågskytte.

experter på tillgänglighet

Malmö Högskola, Riksbyggen och Arkitekt- och Ingenjörsföretagen.

MBAC är ett EU-projekt som startade 1 mars i år och i första hand ska fungera till årets slut, därefter förhoppningsvis till åtminstone 1 mars nästa år. EU står för 45 procent av budgeten. Av de svenska deltagarna i projektet är Arbetsförmedlingen den största finansören.

Ett femtontal personer arbetar på kontoret, som ligger i centrala Malmö, mitt emot Stadshuset. Tre är direktanställda på projektpengar, resten är ALU. Där finns arkitekter, civilingenjörer, byggplanerare, byggt tekniker, och Therése Dajcman som tillgänglighetskonsult.

ANPASSNING GER ARBETE

MBAC har två huvudmål för sin verksamhet: att motivera fastighetsägarna i Malmö att handikapp- och även miljöanpassa sina fastigheter, och att därigenom åstadkomma fler arbetstillfällen inom byggbranschen.

Jag träffar Therése en hektisk arbetsdag. Lätt motvilligt sliter hon sig loss från den arbetsuppgift hon är mitt uppe i. Det är De Dövas Förening i Malmö som bett om hjälp med rådgivning hur de skall kunna förbättra sina lokaler, som ligger i ett äldre hus. Man vill ha öppen dörr för både döva och rörelsehindrade, men folk kommer inte in! Man måste få en tillgänglig entré.

– Vi blir ibland uppringda i sådana här mindre ärenden, berättar Therése. Men huvudmålet för oss är att bilda opinion. Vi betar av samtliga fastighets-

ägare i stan, kanske ett fyrtiotal, stora och små.

– Första steget är att vi ringer upp – så långt upp i hierarkin som möjligt. Vi föreslår ett möte, oftast i deras egna lokaler. Vi presenterar projektet. Vi kan aldrig tvinga någon att anpassa sina fastigheter, men vi erbjuder gratis rådgivning och ritningar. Vi låter en tid gå. Hör vi inte av dom, kontaktar vi dom igen. Får vi inte respons då heller, bedömer vi att intresse för närvarande inte finns.

GOD RESPONS FRÅN DOM STORA

– När man väl fått ett projekt tar det väldigt mycket tid i anspråk. Det är mycket vi vill åstadkomma. Stora ytor till exempel, särskilt i badrum. Jag ser en fara i s.k. compact living. Man sparar på kort sikt kanske, men i längden blir det samhällsekonomiskt dyrare, genom att folk inte kan bo kvar i sina bostäder när de blir äldre. Man måste tänka på Hemtjänstpersonalen också, undvika att dom tvingas till felaktiga lyft. Att flytta fram handfatet längre ut från väggen, tänk vad det underlättar för en rullstolsburen person – men det är inte alltid möjligt.

– Det är lättare att få respons från dom stora fastighetsägarna, som till exempel Drott och Malmö Kommunala Bostadsföretag MKB. Dom har mer pengar och är mer medvetna. MKB har egen tillgänglighetspersonal. Insikten börjar komma att vi är på väg in i en äldreboom. Drott är också mycket mycket positiva. Dom har inte många trapphus som inte är tillgängliga.

– Vi tror att vårt arbete genereras inom några år. Vi syns utåt, vi håller föredrag, vi deltar t ex i en endagsutbildning för landskapsarkitekter.

VISA SYNLIGA RESULTAT

– En viktig målgrupp för oss vid sidan av fastighetsägarna är kyrkorna. Kulturminister Marita Ulvskog har avsatt pengar för att handikappanpassa kyrkorna.

– Det är viktigt för oss att tänka på alla slags funktionshindrade, inte bara de rullstolsburna. Det handlar inte bara om hissar, och det handlar både om inne- och utemiljö, i anslutning till fastigheterna. Vårt syfte är att alla som vill ska kunna bo kvar i sina bostäder livet ut, och vi tror att det är en samhällsekonomisk vinst.

Therése, bor själv med sin pojkvän i anpassad lägenhet i centrala Malmö. Hon har sin familj i närheten. Hon har bil men tar sig gärna till jobbet med rullstolen om vädret tillåter.

– Men bussarna är helt omöjliga!

Längre fram skulle Therése vilja jobba med utbildning. Arbetet som tillgänglighetskonsult är som sagt tufft.

– Jag är känslig och tar med mig mycket hem.

– Ibland står vi inför svåra valsituationer. Vi accepterar inte att samhället ser ut som det gör. Men vi kan ju inte göra om hela Malmö på ett år! Därför måste vi ibland välja projekt som visar på vilka möjligheter som finns, och välja bort andra. Vi måste vara realistiska, visa på synliga resultat med kvalitet.

Utbildningen till tillgänglighetskonsult är en blandning av föreläsningar, litteraturstudier, diskussioner kring problemformuleringar, genomgång av övningsuppgifter och rollspel.

Övningsuppgifterna är tagna ur verkligheten. För att studera olika lösningar görs ett stort antal studiebesök då det också förs diskussioner med ansvariga planerare och byggproducenter.

Företagsförlagd praktik ingår i utbildningen och förläggs företrädesvis på den arbetsplats man skall ha efter utbildningen.

FAKTA

I utbildningen ingår datorutbildning, ritningsläsning, handikappkunskap, argumentationsteknik, arbetsmiljö, lagstiftning och EU-påverkan, byggnadsteknik och byggnadsekonomi.

Utbildningen vänder sig företrädesvis till personer med funktionshinder och med intresse för att arbeta med planering av den fysiska miljön.

Förkunskaper: gymnasiekompetens eller motsvarande. **Tid:** 44 veckor.

De femton som hittills gått tillgänglighetskursen har alla fått någon form av anställning – projektanställning, med lönebidrag eller fast anställning. Arbetsgivare är kommuner (Hässleholm, Karlshamn, Lund), Kärnfastigheter i Helsingborg, Skånetrafiken, Malmö Byggarbetscenter, Malmö läns landsting, Helsingborgs trafikförvaltning, HSO i Växjö och GIL (Göteborgs Independent Living).

Kurs 3 startar troligen i februari/mars.

Tel AMU/HADAR Malmö:
040-32 18 00. Fax: 040-32 19 90

experter på tillgänglighet

GERHARD ÄR hantverkare, van att se resultat. Han är till nytta! Det är mycket vi lärt oss sen han kom hem i ambulansflyg från Teneriffa! Säger Karl-Gerhard Leth, pappa till Gerhard Leth, som är tillgänglighetskonsult vid kommunalförvaltningen i Hässleholm. Pappa Karl-Gerhard är på tillfälligt besök på Gerhards arbete för att fixa ett fel i ventilationstrumman, samtidigt som jag råkar vara där för intervju.

Familjen Leth är hantverkare sen tre generationer och rotad i Hässleholm sen början av seklet. Farfar var målare. Gerhard själv blev golvläggare redan som sextonåring.

– Det var ett tacksamt jobb! Man la mattan – det är ofta det sista som görs efter allt annat – och folk blev så himla glada! Att inte kunna utföra ett hantverk idag, det är för jävligt!

– Jag hade min identitet, jag var känd i stan. Min firma gick bra och jag hade en stor fin lägenhet mitt i stan som jag hade gjort vid. Jag var 32 år.

– Så åkte jag på semester till Teneriffa med tjejen, vi skulle förlova oss. Sista dan före hemresan dök jag i olika pooler. I den sista bröt jag nacken...

Gerhard blev förlamad i benen och försvagad i armar och händer. Det är snart elva år sen nu.

KROPPEN VILL FORTFARANDE

Det tog sex-sju år innan jag vande sig. Vänjer sig, det gör man, men accepterar, det gör man inte. Kroppen vill fortfarande. Jag hade jävla starka händer! Och titta på dom nu!

– Efter några månaders rehabilitering skulle jag ut i samhället igen. Men det blev en rak höger! Man ska slåss mot alla jävla element, trottoarkanter, dörrar... men brakar rätt ner i skiten.

– Samhällets bemötande när det gäller den själsliga biten är under all kritik. Ett fotbollslag som förlorat en match, dom har en psykolog att söka stöd hos. Men förstör man armar och ben, då finns ingen sån beredskap. Redan efter två-tre månader på rehabiliteringskliniken frågade dom: vad ska du jobba med? Ingen är redo att svara på den frågan efter så kort tid.

– Det här ska bli nåt

Överst: Att granska ritningar upptar en mycket stor del av en tillgänglighetskonsults arbete..
Nederst: Rullstolens båda hjul tas loss. Gerhard slänger dom över axeln i baksätet..

experter

på tillgänglighet

– Och folk på försäkringskassan vet ingenting, har inte satt sig in i saker. Dom tror att man vill acceptera vilket rutinjobb som helst bara för att man blivit funktionshindrad. Man får vända ut och in på sig själv hur många gånger som helst för att dom ska fatta.

Som rullstolsburen fick Gerhard ta sig fram en lång och krokig väg för att komma tillbaks till ett meningsfullt liv. Hans fina nya lägenhet var inte längre tillgänglig för honom, han skaffade sig i stället ett modernt krypin. Så flyttade han till ett hus i samband med att han påbörjade en ny relation. När den tog slut flyttade han igen. Nu bor han i centrala Hässleholm i en anpassad lägenhet.

BARNDOMSSTADEN OTILLGÄNGLIG

Men det svåraste var att hitta en ny identitet, nya sätt att vara till nytta. Gerhard hade en period av djup livströtthet. Han ville inte veta av någon stämpel: "det och det ska funktionshindrade syssla med". Han ville höja sin kompetens. Han hade ju gått Bygg- och anläggningstekniska linjen på gymnasiet och hade femton års yrkeserfarenhet. Hässleholm, hans gamla barndomsstad hade blivit otillgänglig för honom. Han ville väva ihop sina tidigare kunskaper med sin nya situation.

Så Gerhard besökte gatukontoret och la fram sina idéer. Men det blev nej. Gerhard kände sig onödig, illa till mods, han "sjönk".

Efter en utbildning i lantmäteri och en tids anställning på lönebidrag – vilket gjorde honom förbannad, han ville ha en riktig lön – kom så vändpunkten 1994/95. På Orup, spinalenheten inom Lunds sjukvårdsdistrikt, träffade han kurator Ann-Marie Wennström.

DET HÄR SKA BLI NÅT

– Hon förstod helt och hållet! Hon förstod kalabaliken i ens kropp, vandan att inte ha ett meningsfullt jobb, att inte få göra något skapande, något förnuftigt för samhället och alla andra. Läkarna där förstod också, det var väldigt fantastiskt. Dom förstod demonerna i kroppen och själen. Ann-Marie kände arkitekten Mai Almén, som hade planer

på att starta en kurs i Malmö för utbildning av tillgänglighetskonsulter. När jag träffade henne märkte jag att vi tänkte likadant. Fan, det här ska bli nåt! tänkte jag.

Så Gerhard gick kursen vid AMU-HADAR (HADAR = Handikapp – Datorer – Arbete – Rehabilitering) under 44 veckor 1997, den första. De var sex pionjärer med olika yrkesbakgrund och olika typer av funktionshinder. Idag har de alla jobb som tillgänglighetskonsulter – de flesta av dem dock med lönebidrag.

Innan kursstart hade Gerhard tagit kontakt med kommunalrådet Bengt Andersson och lagt fram sin idé: att stadsbyggnadskontoret, gatukontoret och fastighetskontoret borde ha en tillgänglighetskonsult. Efter möte med stadsarkitekten, plan- och bygglovsarkitekten m fl blev det slutligen grönt. När Gerhard började kursen hade han – liksom de flesta andra i kursen – fått garanti om jobb efter avslutade studier. Han började jobba på stadsbyggnadskontoret i Hässleholm i augusti 1997.

– Men att jag har lönebidrag är fel, tycker Gerhard. Har jag uppfattat honom rätt kommer han med tiden att se till att det blir ändring på det.

VANSINNIG PÅ SAMHÄLLET

Gerhards syster blev förskräckt när hon hörde att brorsan skulle börja jobba i kommunen. "Du med din otålighet kommer att slå ihjäl nån!" sa hon.

– Och delvis fick hon rätt! säger Gerhard. Jag har fått ta Losec i tre perioder. Hjärnan går och jag blir sömnlös för att jag haft grubblerier hela dan. Ibland kan man bli vansinnig på samhället.

– Det här jobbet består i att ringa och ringa och jaga och jaga. Man kan få helt absurda kommentarer som vittnar om total oförståelse. Som arkitekten som sa, när jag tog upp handikappanpassning av en ny byggnad: "Man skaffar väl inte en handikappbil för att man kanske kan bli handikappad!"

Gerhards jobb består till stor del i att titta på ritningar av nybyggnader och ombyggnader och rita om där han vill ha bättre tillgänglighet. Han har yttrat

sig om nybygget kvarteret Barberaren med Systemet, Länstrafiken och ett dataföretag som hyresgäster, om två skolor med simhall och idrottshall, om Sösdala station, om posten i Vinslöv och mycket annat. Han upptäcker handikapptoiletter som rullstolsburna inte kommer in i, idrottshallar och simhallar utan omklädningsrum eller toaletter för rullstolsburna, postfack som rörelsehindrade inte kommer åt, gågator utan referenslinjer för synskadade, marmorstenciläggningar i vänthallar som går på diagonalen och alltså är förvirrande för synsvaga. För att inte tala om att Föreningssparbankens nya automatuttag är sämre ur tillgänglighetssynpunkt än de gamla. Visserligen har punktskrift införts på en del av knapparna men dessa är nu å andra sidan i höjd med den underliggande plattan och kan alltså knappast kännas av en synskadad. Och springan för kortet är nu så högt placerad att många rullstolsburna inte kommer åt den!

EN JÄVEL ATT SLÄSS MOT

– Problemet är att man blir inkopplad för sent i planeringsprocessen, säger Gerhard. Men det börjar bli bättre – kors i taket! Det handlar om detaljer för att livet ska fungera. Hela kedjan måste vara genomtänkt.

Under många år tog Gerhard Treocomp mot smärtor i sviter efter olyckan. Men i augusti slutade han tvärt.

– Nu har jag en jävel att slåss mot. Att känna sig behövd tar bort smärta och annat elände. Men hade jag suttit och sorterar skruvar, då vete fan!

Nu ska det byggas ett kulturhus i Hässleholm, med två nya biografteater, bibliotek och mycket annat. Ritningar finns, men innan byggstart kommer stadsbyggnads- och fastighetskontoren i stan att se till att Gerhard blir anlitad som sakkunnig i allt som rör tillgänglighet. Som Gerhard säger:

– Alltid små, små framgångar. Nu börjar folk ringa – arkitekter, fastighetskontor. Det har betalt sig att jag varit tjatig.

experter på tillgänglighet

– **TIDEN ÄR MIN VÄRSTA** fiende när det gäller att ta till mig information, berättar Maria Wallin. När studietempot ökade i gymnasiet, och det plötsliga inte gick så bra för mig längre, trodde alla att jag var skoltrött. Men vad det egentligen handlade om var att jag nu skulle ta till mig en större mängd skriven information på kortare tid. Då först blev min synsvaghet verkligen ett hinder. I samma veva blev ryggen sliten, eftersom jag satt fel och böjde nacken för mycket när jag läste.

Vi sitter och pratar en lördag i Marias lilla kök på Mäster Henriksgatan i Malmö. Maria har just gjort sin första vecka av två månaders projektanställning hos Skånetrafiken. Hon och en kurskamrat, Bo Månsson, ska inventera tillgängligheten vid hållplatser, terminaler och förflyttningssvägar till hållplatser i de delar av Skåne där resandet är som tätast.

Maria har knappt 20 procents syn på vänster öga och kan urskilja ljus, mörker och skugga på höger. Ögonmusklerna är spastiska och Maria kan inte fästa blicken. Men av detta märker jag ingenting under fyra timmars samtal.

– Jag har lärt mig att bete mig som om jag ser folk i ögonen, säger Maria. Jag ser liksom mer med hjärnan än med ögonen. När jag läser, använder jag min slutledningsförmåga.

– Och när jag kan en miljö förflyttar jag mig i raketfart!

FÄRG, FORM OCH MÄNNISKOVÄRDE

Maria har jobbat mycket med teater, form och färg. Hon har gått på teaterskola i New York och varit kulturproducent i tio år, bl.a. för små fria teatergrupper. Hon har varit påklädare på Stockholms Stadsteater, arbetat med skrotskulptur och spelat in en skiva som SRF gett ut. Jag blir inte förvånad att Maria hållit på med teater och sång. Hennes röst är stark och bärande.

– Redan när jag var sexton lärde jag mig prata inför folk, berättar Maria. Då engagerade jag mig i Amnesty, stod på gatan och samlade in pengar. Det handlade om mänskliga rättigheter, om människovärde. Kulturarbete handlar i grunden om samma sak och det gör till-

Maria kan läsa finstilt, om hon bara får lite tid på sig och/eller är bekant med textens sammanhang. Kylskåpsdörrens vinlista är inte svår – särskilt som Maria själv skrivit den!

– Vi måste tala om för dom som inte vet

gänglighet för funktionshindrade också! Det finns en röd tråd i allt jag gjort. Nu återvänder jag delvis till kulturen och har tillgänglighetskursen med mig i bagaget. Jag praktiserade på Malmö Museum och vill gärna inventera kulturbyggnader.

– Tidigare engagerade jag mig inte så mycket i handikapprörelsen, eftersom det kändes lite trångt. Mer betoning på att träffas och mindre på att göra saker för att verkligen förändra samhället. Nu som tillgänglighetskonsult får jag bättre utlopp för mitt engagemang.

– När jag pluggade i USA upplevde jag att amerikanerna har en helt annan människosyn. Kanske beror det på att i USA är målet att klara sig själv. I Sverige är det att få ett dragligt liv. Jag vet faktiskt inte om det nordamerikanska samhället genom ADA, Americans with Disabilities Act (se Stilettens Valextra 3/98!) är mer tillgängligt än det svenska. Men det kändes mer tillgängligt, man blir mer värdigt bemött.

ATT FÅ VARA ANONYM

– Som funktionshindrad ska jag få vara anonym, slippa skylta med mina svårigheter mer än jag själv vill och absolut måste. Upprop av hållplatser i bussar och tåg behövs. Målet är att servicen ska vara så väl utbyggd att jag inte har en varustämpel på mig. Man möter

många konstiga attityder. En av mina kurskamrater, som är rullstolsburen, har fått höra: varför behöver du dörröppnare när du har assistent? Och en del människor tror att dom kan fråga en funktionshindrad person om vad som helst, utan att förstå att dom kränker integriteten.

– På kursen lärde jag mig förståelse för andra funktionshinder än mitt eget. Det är annars lätt att bli trångsynt och bara se till sin egen verklighet. Jag lärde mig mått och ytor och logisk möblering. Jag insåg att det kan finnas gemensamma krav för helt olika grupper. Symboler till exempel! Dom tjänar både barn, utvecklingsstörda, afatiker, dyslektiker och dom som börjar se lite dåligt. Och ett genomtänkt golv är bra för både rörelsehindrade, hörselskadade, synskadade och allergiker.

– Som tillgänglighetskonsult måste man vara stark och trygg i sitt funktionshinder. Man använder sig själv som exempel. Det behövs nu i mitt projektarbete på Skånetrafiken! Dom förstår inte att jag behöver en anpassad arbetsplats! Ett bord med rätt höjd, specialbelysning, en manuskriphållare, och plats för en större skärm, dator och bandspelare. Allt det där måste jag kämpa för.

– Men så länge vi inte talar om för dom som ingenting vet kan vi inte heller begära att dom ska veta!

experter på tillgänglighet

– En tillgänglighetskonsult kan sätta sin livserfarenhet bakom orden

– **JAG VÄXTE UPP** med många funktionshindrade omkring mig. Som barn kände jag en kvinna som fått båda benen amputerade, hon hade en dotter som var reumatiker. Mina gamla släktingar gick baklänges nerför trapporna. Min mor hade mycket svår astma, och min yngre bror föddes med Down's syndrom.

– Allt det här väckte existensiella frågor hos mig. Vi var två syskon med läshuvud och ett tredje med Down's syndrom. Jag insåg att man inte själv väljer sina förutsättningar, sin utgångsposition i livet.

NATURLIGT ATT TÄNKA PÅ TILLGÄNGLIGHET

När Mai Almén började plugga arkitektur i Lund 1966 var det därför naturligt för henne att tänka på tillgänglighet. När hon ritade hus blev det ramper i stället för trappor. Hennes professor, Lennart Kvarnström, sa: Är det inte det här du ska hålla på med? Han uppmuntrade och stödde henne på alla sätt, liksom professorn i byggnadsfunktionslära i Lund, Carin Boalt.

– Jag tänker ofta på mina båda professorer när det gäller att stötta människor, säger Mai Almén. Dom betydde oerhört mycket för mig. Dom liksom knuffade fram mig. Jag fick åka på stora konferenser i Stockholm, fast jag bara var 24-25 år. Att dom vågade!

– Jag utvecklade min syn på relationen funktionshinder/samhälle och 1968 var Wilhelm Ekensteen (idag vice ordförande i DHR), jag och några andra med om att bilda föreningen Anti-Handikapp. Det var en radikal rörelse med grundsynen att det är miljön som skapar handikappen. I Anti-Handikapp ingick många olika yrkesgrupper: bibliotekariéer, lärare, kuratorer, psykologer... Vi var både funktionshindrade och icke funktionshindrade, lärde

Mai Almén, initiativtagare till utbildningen av tillgänglighetskonsulter. Foto: Göran Persson

mycket av varann och hade många demonstrationer. Man kan säga att vi var dåtidens Independent Living.

Redan i mitten av 70-talet hade föresten Adolf Ratzka och jag kontakt med varandra.

FUNKTIONSHINDRADE KUNDE FÖR LITET

– I alla år har jag sen jobbat med dom här frågorna, bl a genom utbildning av t ex landskapsarkitekter, arbetsterapeuter, läkare, sjuksköterskor och inte minst människor inom handikapprörelsen. Jag såg att funktionshindrade personer visserligen fanns med i planeringsprocessen inom kommunerna, men dom kunde för lite för att tampas med byggherrarna.

Plan- och bygglagen från 1987 och dess efterföljare Byggnadsverksförordningen 1995 är ramlagar som kan tolkas

olika. Men läser man texterna är det starka lagar. Problemet är att många inte orkat sätta sig in i propositionerna.

– Jag ville stötta handikapprörelsen. Dom funktionshindrade ser ju möjliga lösningar och blir vansinniga när dom inte genomförs! Så föddes tanken på att skapa en utbildning för ett nytt yrke, tillgänglighetskonsulter. Jag såg två huvudpunkter inom en sådan utbildning: att lära känna all lagstiftning som har med funktionshinder, tillgänglighet osv att göra, och att grundligt lära sig handikappfrågor.

– Inom AMU-gruppen finns en stiftelse HADAR: Handikapp, Datorer, Arbete, Rehabilitering. HADAR har arbetsmarknadsutbildning för personer med funktionshinder i Uppsala, Sundsvall och Malmö. Utbildningsansvarig i Malmö är Claes-Göran Jönsson, som en gång i tiden var med i Anti-Handikapp. Jag talade med honom om min idé, som han tyckte var bra.

44 VECKORS KURS

Efter ett par års diskussioner och förberedelser satte vi i september 1996 igång en 44 veckors kurs med sex elever, alla funktionshindrade. De gick ut i juli 1997. Den andra kursen med nio elever startade i december förra året och blev klar nu i oktober 1998.

– Alla har kommit från södra Sverige och alla har fått någon form av anställning, kortare eller längre, en del med lönebidrag, andra på projektpengar. Nästa kurs kommer att ha elevintag från hela Sverige.

– Poängen i utbildningen är att dom som deltar själva har funktionshinder. En tillgänglighetskonsult som själv är t. ex. rullstolsburen kan sätta sin egen livserfarenhet bakom orden. Och med lagen på sina fem fingrar kan han eller hon lättare tampas med byggherrar och planerare.

experter på tillgänglighet

Frilansjournalisten Ulla Lovén
skrev och fotograferade reportaget om
tillgänglighetsexperterna

Foto: Micke Berg

FRÅN MITTEN AV 60-TALET till början av 80-talet arbetade jag på dåvarande SIDA:s Informationsbyrå, bl a med utställningar, föreläsningar och kulturutbyte. Under den tiden var jag också tjänstledig i två år för att arbeta som volontär i Colombia. Där adopterade jag min dotter Nidia, idag 31 år.

1982 lämnade jag SIDA för att söka nya vägar. Jag har jobbat inom freds rörelse och miljö rörelse, med utredningar och på radion. Jag har också fått prova på arbetslöshet och fått ovärderliga erfarenheter både som ALU för en miljöorganisation och som beredskapsarbetare bland gamla.

Under en tid vikarierade jag som informationssekreterare på SHIA, Svenska Handikapporganisationers Internationella Biståndsförening. Det var min första yrkeskontakt med handikapprörelsen.

Sedan några år är jag verksam som frilansjournalist. Bl.a. har jag rapporterat från Latinamerika för SHIA:s tidskrift Handling, för flera andra handikapptidskrifter och för radion.

Miljöfrågorna står mig också mycket nära. Från St Petersburg har jag skrivit om miljöarbete och om arbete med psykiskt funktionshindrade ungdomar – för övrigt integrerat i miljöarbetet.

Lite om vad lagen säger om tillgänglighet

Förordningen om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk 1995, § 12 (med samma ordalydelse och lika bindande som Plan- och bygglagen 1987, kap 3 § 7):

"Byggnader, som innehåller bostäder, arbetslokaler eller lokaler till vilka allmänheten har tillträde skall vara tillgängliga för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga och inrättade så att bostäderna och lokalerna blir tillgängliga för och kan användas av dessa personer. I den utsträckning som behövs med hänsyn till kravet på tillgänglighet skall byggnader vara försedda med hiss eller annan lyftanordning.

Kravet att bostäder skall vara tillgängliga genom hiss eller annan lyftanordning gäller inte byggnader som har färre än tre våningsplan. Om sådana byggnader innehåller bostäder som inte nås från marken, skall de dock utföras så att hiss eller annan lyftanordning kan installeras utan svårighet.

I fråga om en- eller tvåbostadshus får undantag medges från kravet på tillgänglighet till byggnaden, om det är befogat med hänsyn till terrängen.

Beträffande byggnader som innehåller arbetslokaler får, såvitt gäller dessa lokaler, undantag medges från första stycket, om det är befogat med hänsyn till arten av den verksamhet för vilken lokalerna är avsedda."

I propositionen (1985/86:1) till lagen/förordningen kom-

menteras denna paragraf bl a så här (sid 493):

"Att byggnader skall vara inrättade så att bostäder och lokaler blir tillgängliga för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga innebär att en besökande skall kunna ta sig fram. Det innebär främst krav på utformning och färgsättning av förflyttningssvägar – t.ex. ramper, korridorer, dörrar – och på en lämplig utformning av bl a toaletter och kapprum. Det innebär emellertid också krav på lämplig utformning och planering av strömbrytare, manöverorgan för hissar o d med hänsyn till bl.a. rullstolsbundnas och synskadades behov. Skyltar, symboler och texter skall lätt kunna upptäckas och vara lättlästa. Dörrar, glaspportar och utskjutande byggnadsdelar i kommunikationsutrymmen skall utföras så att de är lätta att se och inte medför olycksfall för synskadade.

Att bostäder och lokaler skall vara så inrättade att de kan användas av personer med nedsatt rörelse- och orienteringsförmåga innebär att sådana utrymmen inte bara skall vara tillgängliga för besök utan också permanent kunna brukas av sådana personer. I fråga om arbetslokaler skall således även arbetsutrymmen, pausrum etc inrättas efter handikappades behov. Vidare skall bostäder utformas på sådant sätt att de kan bli en fullvärdig bostad för den som är t ex rullstolsbunden eller har nedsatt orienteringsförmåga."

Jag har åkt några mil utanför Stockholm för att prata med Heléna. Hon, hennes man Mats, barnen Jonathan och Johanna bor där i en gul träkåk. Mats är i full färd med att glasa in verandan. Heléna fryser ofta men vill ha möjligheten att sitta där ute trots att termometern bara visar några plus. Jag blir bjuden på lunch och vi pratar om barnen, vardagslivet, män, bilar och om – beroende.

Redan i tidiga år börjar människan att frigöra sig från olika slags beroenden. Vi har hela tiden en strävan att bli självständiga. Jag vet själv hur det kan kännas när jag upptäcker att jag faktiskt håller mig inomhus ifall, om, eventuellt Han ringer. Eller när jag drar mig för att sätta mig på en restaurang ensam, trots att jag är hungrig och har tid och pengar, därför att jag är beroende av att ha sällskap. En kollega till mig tycker att beroende också kan vara positivt. "Utan medmänskligt beroende så skulle vi inte klara oss", säger han. Han menar att han är beroende av bra och positiva kontakter med arbetskamrater och frun för att må bättre.

BEROENDE

Tänk dig att ständigt, alltid vara beroende av någon annan. Du kan inte välja när du ska gå på toaletten utan att ta hjälp av någon. Du kan inte gå ut utan att någon följer med dig. Du kan inte hämta en leksak åt ditt barn som ligger i badet utan att be någon annan göra det åt dig. Du kan inte klia dig på näsan själv. Du kan inte äta, kamma dig, knucka på nacken åt någon som bär sig illa åt, inte sätta på TV:n. Du kan i stort sett inte göra någonting. – förutom att köra bil.

Det kan Heléna trots att hon inte kan någonting av det andra. Heléna berättar att Mats ofta säger "Du kan knappt köra din rullstol, inte klia dig någonstans på kroppen, men du kan köra bilen."

– Det är så att jag kan röra det högra knät cirka 2 centimeter i sidled. Jag använder mig av en Joystick som placeras vid knät och med den gasar och bromsar jag. Från full gas till broms är det 2 centimeter. Jag styr med en annan Joystick. Min högra hand läggs tillräta på Joysticken. Jag rör handen cirka 4 centimeter i sidled och på så sätt styr

jag bilen. Är jag riktigt trött händer det att jag ber min assistent att trycka lite försiktigt på handen när jag ska fickparkera. Annars går det hur bra som helst, säger Heléna.

SJUKDOMEN

Heléna har en nerv-muskelsjukdom. Hon vet fortfarande inte riktigt själv diagnosen och tycker inte heller att det är så viktigt. "Det är väl så att signalerna från hjärnan inte kommer fram till musklerna," säger hon. "Jag tycker inte att det har varit så viktigt att ta reda på diagnosen. När jag väntade barn ställdes jag inför ett avgörande då det gällde operation. Kunde jag sövas? Läkaren och läkarlaget ville göra en utredning

ra mer och mer på sin egen barndom. Hon gick i samma klass från lågstadiet till högstadiet men tycker inte att hennes dåvarande klasskamrater någonsin kunde förlika sig med att de hade en klasskamrat som var funktionshindrad. Skolan gjorde ingenting för att göra saker och ting tillgängliga så att det skulle fungera bättre. Klasskamraterna retade henne. Hon var den enda funktionshindrade på skolan och hon kände sig ofta ensam.

– Det hade varit fruktansvärt att gå i en skola för enbart funktionshindrade också. Jag gick i en sådan klass i lekis, men sedan hette det att "man skulle integrera alla" och då var jag den första i landet som integrerades. Jag gick all

Annars går det
hur bra som helst

på mig för det planerade kejsarsnittet. Jag kände en viss frustration eftersom jag ju är kvinna precis som alla andra och ville också ha barn, man och villa."

GRAVIDITET

Graviditeten och förlossningen gick bra. Några av Helénas assistenter kunde ibland tycka att det kändes obehagligt att hjälpa Heléna med att hosta. (Assistenterna trycker Heléna på magen då hon ska hosta, eftersom hon inte kan använda sina magmuskler)

Ganska snart ville Helena ha ett barn till, ett syskon till Jonathan. Det tyckte inte läkaren var lämpligt. Hon kunde nöja sig med ett barn. Heléna frågade hur han, som far till åtta barn, med tre olika mödrar inte kunde tycka att det var lämpligt. Han svarade med att titta in i väggen och Heléna och Mats fick sin Johanna. Oavsett vad läkaren hade sagt så hade Heléna skaffat ett barn till. "Jag har aldrig förstått varför andra människor måste lägga sina personliga värderingar på mig".

BARNDOMEN

När barnen kom började Heléna funde-

tid och undrade när jag skulle bli en av de andra. Jag förstod aldrig varför de kallade det för integrering, säger Heléna. Hon minns också när hennes mamma hade läst i någon veckotidning om en man i Köpenhamn som hade fått en förklarad människa att gå efter att han utövat någon form av jazzbalett (!). Hon tog med sig Heléna till Danmark. Heléna skrek, mamman blev satt i rummet bredvid, mannen satte på Heléna stödskenor på benen och sade till henne att gå.

Om Heléna gick eller ej förtäljer inte historien. Slutresultatet blev i alla fall att de åkte tillbaks till Sverige igen med samma rullstol och några tusenlappar fattigare.

Under en annan period i uppväxten blev hon "tvingad" att äta mör. "Det är bra för tillväxten och så blir man stark också," informerade mamman. Helénas smörgåsar bestod av bröd, smör och mosad mör.

– Jag hade hellre valt ost, säger Heléna och skrattar.

Nu när Heléna är 35 år, har två barn, fast anställning, man och villa har hon fortfarande ett stort beroende.

– När jag var 15 år flyttade jag hemifrån för att bo på elevhemmet på Skärholmens gymnasium. Där fanns det "skötare" anställda av staten som skulle hjälpa mig med livsföringen. Ibland var det karlar eller olika kvinnor som man absolut inte ville ha hjälp av.

han blir upprörd och går sin väg och stänger dörren?

STUDERAR

Samtidigt kan jag känna att jag ändå har lärt mig något av mitt liv. Jag studerar

funderar, så tror jag att man blir rent kroppsligt sjuk av att vara bitter. Jag tror att man får cancer och sådant. Hoppas att det stämmer, säger hon och skrattar igen.

LIVSLUST

Min son Jonathan säger ibland. "Jag önskar att du kunde gå mamma." Ja, det önskar jag också. Det vore ju himla korkat att säga nej till det. Det fanns en period i mitt liv då jag sa att det var så himla bra att vara funktionshindrad. Jag tror att jag sa så för att inte uppfattas som negativ. Men jag har inte mindre livslust, eller är mindre värd att leva bara för att jag är funktionshindrad. Fast det är klart som fan att det underlättar om man kan gå. Det finns inte mer begränsningar än vad jag själv gör det till, förutom det som jag inte rör på. Jag har lyckats med mycket i mitt liv. Jag har en underbar familj. Jag är lycklig. Lycka för mig är också att sitta och känna mig avslappnad bredvid en av mina assistenter, och olycka kan vara när man tvivlar på att man ska kunna samarbeta med assistenterna. Då blir jag orolig, mår fysiskt och psykiskt dåligt, får hjärtklappning, blir otålig och det går ut över barnen och Mats. Det mentala och det fysiska går inte ihop.

Heléna säger vid några tillfällen att det skulle vara bättre för henne om inte hennes assistenter hade någon hjärna. Först reagerar jag och förstår inte vad hon menar. Men när hon förklarar kan jag förstå hur hon tänker.

– Det skulle vara mindre komplicerat om det var "en robot". Jag kan säga till Mats att nu skiter jag i det här. Nu skiljer vi oss. Jag flyttar till en grupp-bostad. Jag tar inte ansvar för mitt liv längre. Människor har så mycket värderingar. Det är så mycket hänsyn jag får ta hela tiden. Jag brukar skoja med min assistent Susanne och säga att jag är för kloning. Tänk vad praktiskt. Idag kommer Susanne 1. I morgon Susanne 2 osv. Det vore underbart att få vara som man är med en och samma person.

CATRIN HURTIG

Jag använder mig av en Joystick som placeras vid knät och med den gasar och bromsar jag. Från full gas till broms är det 2 centimeter. Jag styr med en annan Joystick. Foto: Johan Sjögren STIL.

Men jag kunde ju inte välja bort någon. Det var bara att tacka och ta emot. Jag skulle i stort sett vara tacksam över att det var någon som ville hjälpa mig. Med det tänkandet blev jag själv präglad. Jag var inte tacksam verbalt, men emotionellt. Tacksamheten hade hängt med ända från det att jag var liten. Jag visste att om jag är otrevlig eller "kaxig" så skulle jag inte få samma hjälp. Så är det fortfarande. Om jag ligger i sängen och har en diskussion med Mats så aktar jag mig för att dra det till sin spets. Jag menar, vad gör jag om

nu och efter att jag läst boken "Budskap från andra sidan" så har jag fått en annan syn på livet, fortsätter Heléna. Just nu är det jobbigt att få tag på bra assistenter och mitt liv kan synas vara ganska hopplöst. Men jag försöker tänka att det finns en mening med det här. Jag ska klara det. Det måste vara så. Det är en mening med att lära sig hantera vissa situationer och komma över dem. Det kanske verkar vara ett dumdristigt positivt tänkande men jag varken vill eller orkar vara beroende längre. Dessutom, säger Heléna och

Varför

Aktivister från HIL, Helsingborgs Independent Living och KIL, Kullabygdens Independent Living visar att rådhuset i Helsingborg inte är tillgängligt för änniskor med funktionshinder

Ska vi gå bakvägen?

Stans syndare

att vi sått ett frö, att något sett märket och blivit upprörd, kanske börjat fundera.

Medlemmarna i HIL tycker att de utestängs från alldeles för mycket och de vill få allmänheten att förstå att de vill ha samma rättigheter och valfrihet som alla andra.

Tvårstopp

Många saker som är självklara för de flesta blir tvårstopp för funktionshindrade. Porttelefoner och receptionsdisker som sitter för högt, höga kanter i affärsentréer, apoteksbås, informationstavlor med liten text

är några av de exempel rullstolsburna Christer Evaldsson tar upp.

– Det är mycket som behöver rättas till, konstaterar Birgitta Stridh som arbetar med råd och stöd åt medlemmarna, brukarna, i HIL.

På riksplaneln arbetar rörelsen för att få till stånd en grundlagsändring och passar på att agera inför valet.

– De som inte följer diskrimineringslagen borde straffas, annars är lagen uddlös, säger Birgitta Stridh.

Stupar på okunskap

Samtidig efterlyser de funktionshindrade större kunskande hos arkitekter och de som projekterar nybyggen och ombyggnationer.

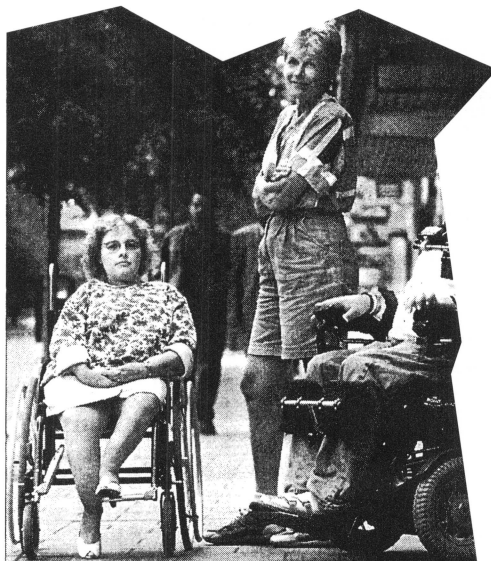
Ibland finns viljan där, menar de, men det stupar på okunskap och resulterar i halvmesyer som till exempel felkonstruerade ramper som är alldeles för branta.

Med ironi i rösten berättar Anki om hur hon lyckades ta sig in på banken på Statten tack vare att hennes rullstol inte är så stor.

– Man klarar det om man inte är rädd för att trilla...

Hon ändrar tonläge och säger bestämt:

– Vi accepterar heller inte längre särlösningar som att bli hänvisade att gå in från baksidan, det känns inte anständigt. Ett exempel på vad hon kallar "allvarligt kränkande brott

Utestängda. Anki Celander, Christer Evaldsson och Birgitta Stridh ska ut på de ställen i Helsingborg som inte är tillgängliga för funktionshindrade.

mot de mänskliga rättigheterna" är förhållandena i rådhuset.

– Jag måste ta mig in bakvägen genom vaktmästeriet för att kunna lyssna på kommunfullmäktiges sammanträden, det är inte värdigt.

– Vi borde ge oss dit ett stort

gång en gång och se hur de löser det, säger Christer Evaldsson som också är rullstolsburen.

Den enda restaurang Christer Evaldsson utan problem kommer in på är Teaterkatten så där kan han nästan kalla sig stamgäst. Skoj som snabbt bli-

till allva det insl Med ter i bi det bli tra ur

mande artikeln. Det blev en halvsida i tidningen och det blev reaktioner från flera håll. På morgonen strax före kl 7 refererade en reporter i lokalradion till reportaget i HD och någon timme senare ringde Radio Malmöhus och ville göra intervju.

Denna förlades till en bank där tillgängligheten är dålig. Christer fastnade också mycket riktigt i hissen under reportagets gång.

Vi kontakades vidare av TV 4, som gjorde en inspelning på samma plats och inslaget visades samma kväll i TV. Anki Celander kontaktades av Skånes taltidning och på kvällen ringde m-politikern Anna Åkerhjelm till mig och föreslog en stadsrunda med en grupp funktionshindrade och en samtidig diskussion om klistermärkesaktionerna och vår syn på tillgänglighet. Det hela reulterade i en helsida i Nordvästra Skånes Tidningar.

BIRGITTA STRIDH

ETT STORT PAKET innehållande en hög med klistermärken hamnade en dag på mitt skrivbord. Jaha tänkte jag, vad göra åt detta. Ska var och en ge sig ut för att klistra, ska vi gå i grupp eller kan vi göra på något annat sätt. Jag började med att kontakta några medlemmar och vi samlades fyra personer och gjorde en liten inventering om hur tillgängligheten är i vår stad.

Vi kom överens om vilka platser som vi i första hand skulle markera. Vi började med vårt rådhus, som är byggt i slutet av 1800-talet med ca 10 trappsteg upp och där rullstolsburna måste ta sig in bakvägen. Vi fortsatte med våra kommundelsnämnder, vårdcentraler o.s.v.

KULTUREN MÅSTE VI BEVAKA

Kulturen måste vi bevaka. Konserthuset är byggt i funktisstil, det är byggnadsminnesbelagt och för att komma in måste man som rullstolsburen gå till baksidan och åka hiss. I salongen får man sitta i en gång. Då det är paus är man hänvisad att sitta kvar, då man inte

har någon möjlighet att ta sig till foajén.

I stadsteatern däremot, går det att komma in via stora entrén och rad 7 har flyttbara stolar och vi har full delaktighet.

Vi tittade också på våra kyrkor och fritidsanläggningar och fann både bra och dåliga sådana.

KONTAKTA PRESSEN

Efter inventeringen kom vi överens om att jag skulle kontakta pressen och bestämma ett möte. Vi hade tänkt oss tre olika tidningar, men det var svårigheter med att samordna tiden och därför valde jag enbart Helsingborgs Dagblad och vi möttes på vårt kansli. Vi, ordförande Christer Evaldsson och vise ordförande Anki Celander och jag berättade för reportern om syftet med klistermärkena, om Independent Living Sverige och om vårt eget kooperativ och vi försåg dom med broschyrer och STILETTEN som ytterligare underlag.

Samma dag sände jag ut klistermärken till alla våra brukare i hopp om att de skulle bli inspirerade av den kom-

Independent Living Sverige anser att den internationella handikappsymbolen snarare legitimerar och sanktionerar en särbehandling som kan liknas vid apartheidsystemet. Vita här och svarta där. Syftet med den överkursade handikappsymbolen är därför både att påpeka otillgänglighet och att inte tolerera särlösningar.

RÄTTSSAMHÄLLET

I DET INTERNATIONELLA PERSPEKTIVET är vi i Sverige inte sena med att påpeka kränkningar och övergrepp mot mänskliga rättigheter. Det är vi också kända och respekterade för utomlands. Men hur står det till med rättssäkerheten i vårt eget land? Kan vi över huvud taget hävda vår rätt gentemot maktmissbrukande myndigheter? Vem kan i så fall ställas till ansvar och vilka straff kan mätas ut?

Allt fler kommuner trotsar ostraffat domstolarnas utslag vilket visar att medborgaren i praktiken är rättslös. Regeringen stoppar frågan om lagtrotset i malpåse och hänvisar till att ansvarsfrågan stat kontra kommun – en snart hundraårig tvistefråga – först måste lösas.

STILETTENS medarbetare blev efter en månads bollande mellan social- och justitiedepartementet också följdriktigt nekad intervju i ämnet med ansvarig person i regeringen. Ett seminarium ordnat av IL Sverige diskuterade bl.a den frågan.

Det ökade domstolstrotset och frågan om det med lagens hjälp i framtiden kan vara möjligt att förbjuda och med kraftiga sanktioner beivra diskriminering av människor med funktionshinder diskuterades söndagen den 25 oktober på ett seminarium arrangerat av IL Sverige.

För att här i STILETTEN ytterligare belysa ämnet har vi här valt att publicera Karl Grunewalds artikel: "Sabotage mot rättssamhället" ursprungligen införd i DN 23 juli 1998 samt Bo Rothsteins artikel: "Bättre kontroll av våra skatter" ursprungligen publicerad i GP.

Seminariet var upplagt som en paneldebatt med två inledande anföranden. Moderator Stefan Käll lämnade först ordet till f.d. medicinalrådet Karl Grunewald som började med att konstatera:

– Det värsta man kan råka ut för är att bli diskriminerad av en politiskt vald församling – efter ett domstolsutslag!

TRETTIO ÅRS ERFARENHETER

Grunewald som i många år engagerat sig i rättighetsfrågor vad gäller människor med både psykiska och fysiska funktionshinder redogjorde för sina trettio års erfarenheter och kamp för denna grupp. (se vidare Grunewalds artikel i detta nummer). Han fastslog att den bejublade rättighetslagen som trädde i kraft 1986, genom tiden förhalats av kommunerna, för att som nu övergå i

öppet domstolstrots. Domstolstrotset har vidare ökat sedan LASS/LSS-reformen trädde i kraft 1994, eftersom antalet överklaganden med positivt resultat för individen ökat. Regeringen har dock valt att lägga frågan i malpåse. Man hänvisar till att den eviga frågan om vem som ska bära ansvar – kommun eller stat – först måste lösas.

Grunewald pekade på ett fall där man valt att istället via kronofogden få ut sin rätt i pengar. Ärendet gick till Högsta domstolen som konstaterade att detta var möjligt, men att domstolsutlåtandet då måste innehålla uppgifter om när och var verkställigheten ska ske.

Percy Bratt, advokat med frågor om folkrätt som specialitet, inledde med att klargöra att attityden inför begreppet mänskliga rättigheter varierar beroende på sammanhanget. I det internationella perspektivet talar svenska politiker och tjänstemän sig ofta varma för mänskliga rättigheter, men på hemmaplan är den enskildes rättigheter inte lika mycket värda. Rädslan här för att domstolarna ska få för mycket makt har gjort att man t.ex. inte tagit in EU-konventionen i svensk lagstiftning.

DET ÄR DEN VÄGEN VI MÅSTE GÅ

Begreppet mänskliga rättigheter nämns idag i alla möjliga sammanhang, men dess egentliga betydelse i rättighetslagstiftning fick det efter andra världskriget, fortsatte Bratt. I dag dömer mäktiga författningsdomstolar i rättighetsmål runt om i världen och jag är övertygad

om att det är den vägen vi måste gå även i Sverige, fastslog Percy Bratt.

– Grundläggande måste vara vår författnings tes om att den offentliga makten ska utövas med respekt för den enskilde individens mänskliga rättigheter.

Stefan Käll lämnade frågan om domstolstrotset vidare till Rolf Olsson (v) som berättade att vänsterpartiet f.n. överväger en motion om vitesförfarande i dessa fall.

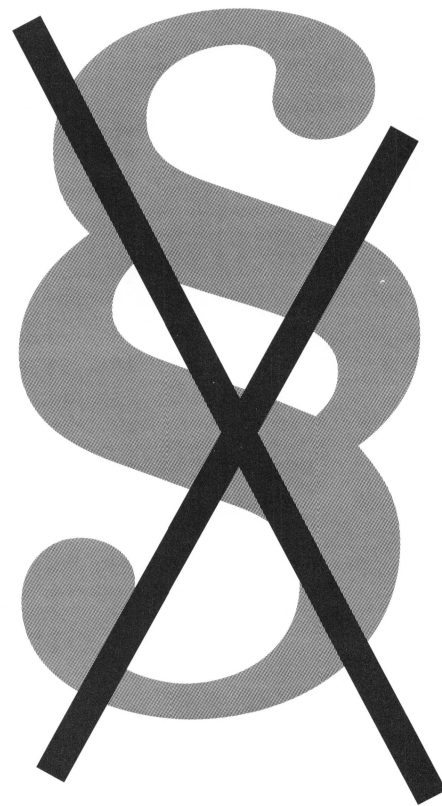
Liselott Wågå (m) från socialutskottet framhöll att det är viktigt att inte kränka det kommunala självstyret och att man inte löser dessa problem med enbart lagstiftning. Hon underströk gång på gång att framförallt socialdemokraterna saknades i panelen och att moderaterna hela tiden varit för ett återställande av LASS/LSS-lagen, men att regeringen (s) med stöd av (c), som för övrigt också saknades i panelen, röstat igenom nedskärningarna.

SKRÄMMANDE ATTITYD

– En annan sida är den skrämmande attityd som tjänstemän och handläggare av dessa ärenden har, vilket den nyligen framlagda bemötandeutredningen visar, tillfogade Liselott Wågå.

Karl Grunewald inflikade att det är stor skillnad mellan det "sociala språket" och det "verkliga språket".

Barbro Westerholm, (fp) och socialstyrelsen, påpekade allvaret i att många människor med funktionshinder undanhålls utbildning vilket minskar möjlig-

RÄTTSSAMHÄLLET

heterna till arbete. Av resonemanget som fördes drog Westerholm också den slutsatsen att riksdagen i större utsträckning borde följa upp sina beslut eftersom de i praktiken inte fungerar som avsett tillämpade.

Kristdemokraternas representant Jan Fjällström meddelade att hans parti yrkar på övergripande lagstiftning mot diskriminering av människor med funktionshinder och att en motion är på gång om sanktioner mot domstolstrotset.

ROLAND EWERS

(Artikeln ursprungligen infördd i Dagens Nyheter 23 juli 98), här publicerad i STILETTEN med tillstånd av författaren.

Sabotage mot rätts-samhället

Den lag om omsorger om utvecklingsstörda som jag var med att skriva 1967 fick en otrolig genomslagskraft. Det berodde till stor del på tidigare underlåtenheter från landstingens och statens sida att stödja dessa medborgare. De var då fortfarande förnekade och förskjutna, ja till och med utrotningshotade. Föräldraförbundet och omsorgslagen synliggjorde gruppen och gav den äntligen preciserade rättigheter. Framgången ledde till att lagen behövde revideras redan tio år senare och 1985 antog riksdagen i stor enighet en ny omsorgslag.

En av nyheterna i den var att den utvecklingsstörde kunde överklaga ett beslut av omsorgsnämnden. Den rätten gällde såväl en insats som själva utformningen av den.

Vi som arbetade för utvecklingsstörda jublade. Nu äntligen skulle landstingens resurser prioriteras för de livslångt svårast skadade i vårt samhälle. De skulle till och med få "förkörsrätt" till sådan hjälp som det är ont om, till exempel sjukgymnastik och logopedi. Vi andra måste stå tillbaka för dem som fått vänta på sina rättigheter i hundra år (då de "upptäcktes"). Detta var välfärdens klimax!

I panelen deltog Barbro Westerholm, riksdagsledamot (fp), Liselotte Wågö (m), Lena Olsson, (v), Rolf Olsson (v), Jan Fjällström handläggare för (kd), Percy Bratt, jurist med rättighetsfrågor som specialitet samt Karl Grunewald, tidigare medicinalråd.

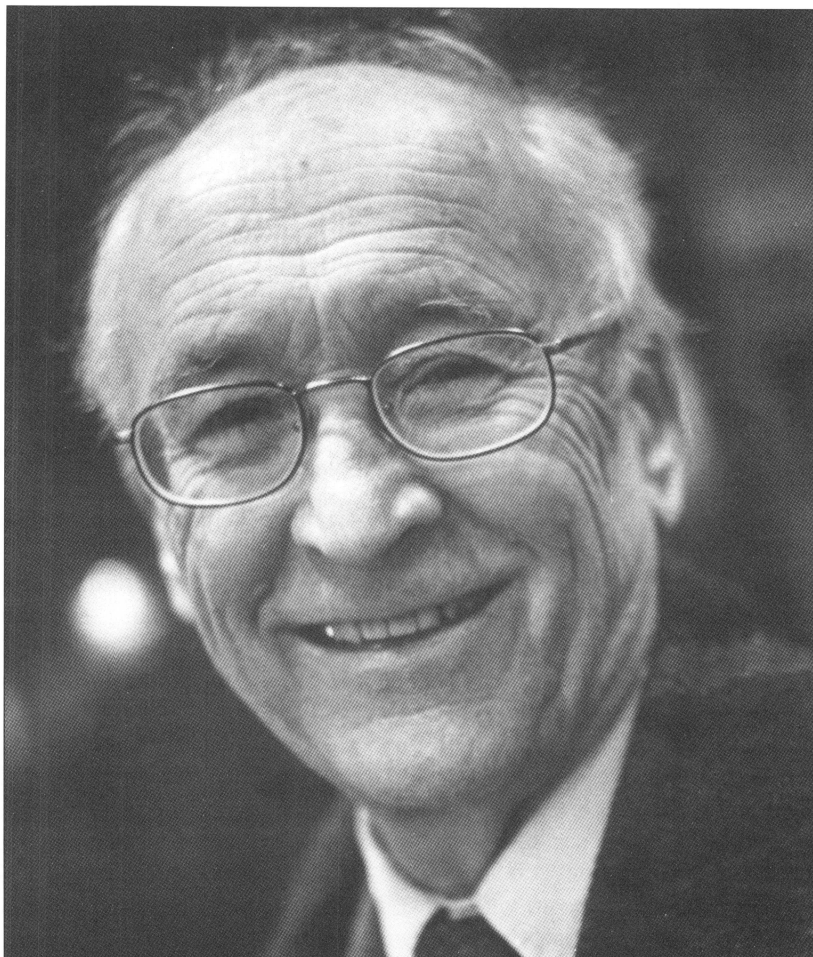

Foto: Micke Berg

RESURSRIST – INGET GILTIGT SKÄL

Men det tog inte lång tid förrän omsorgsnämnder började avslå ansökningar med hänsyn till resursbrist. Två fall gick ända upp i regeringsrätten och 1988 kom domsluten: resursbrist är inget giltigt skäl. Resonemanget bakom var att det antal personer det här är frågan om är så begränsat – i praktiken rörde det sig om en handfull nekade fall per år och landsting – att dessa utgifter, ställda i relation till landstingens samlade utgifter, inte kan vara skäl nog för avslag. Sedan dess har domstolarna konsekvent följt regeringsrätten.

RÄTTSSAMHÄLLET

DOMSTOLSTROTS

Nu började ett antal omsorgsnämnder i stället slira på att verkställa domarna. Eftersom en sådan ska effektueras omgående (om inte annat anges) var detta rent och skärt domstolstrots.

Vid en stor manifestation för de utvecklingsstördas sak i Folkets hus i Stockholm, jag tror det var 1989, utfrågades partiledare eller andra företrädare för samtliga partier om hur de ställde sig till detta. Alla utom talman Birgitta Dahl förklarade att de skulle stödja en lagstiftning mot domstolstrots. Från Dahl fick jag kort därefter ett brev där hon förklarade att socialdemokraterna i princip ställde sig positiva till detta, men att man ville avvakta resultatet av en statlig utredning.

Under dessa år förekom uppmot 150 domar per år som gynnade den enskilde. Cirka 40-40 av dem verkställdes inte i den takt de skulle. Under åren därpå steg antalet för enskilda gynnade domar något, liksom antalet som kommuner och landsting trotsade.

KALMAR LÄN TOPPAR LISTAN

Av 419 för den enskilde gynnande länsrättsdomar under 1994 och 1995 var en tredjedel ännu inte verkställda i april 1996. Därtill kom domar som släpade efter från tidigare år. Fördelningen över landet är mycket ojämn. Kalmar län toppar som tidigare listan, men även i Jönköpings och Örebro län är antalet icke verkställda domar relativt högt. Fortfarande finns det tio domar i Kalmar län som inte är verkställda, bland dem några som är 5-6 år gamla. En färk inventering visar att domstolstrotset fortsätter.

Detta drabbar naturligtvis många enskilda hårt. Domarna gäller inte enbart rätten till en bostad, då en viss skälig verkställighetstid måste accepteras, utan även sådana insatser som led-sagarservice och korttidsvistelse. Rätten till personlig assistans är den vanligaste trotsade insatsen sedan lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) infördes 1994.

"VI VERKSTÄLLER

I DEN TAKT KOMMUNEN FÖRMÅR"

En god inblick i hur en kommun resonerar fick man i tv-programmet Striptease den 25 april i år. Omsorgs-

chefen i Kalmar förhöll sig mycket kallsinnig till domsluten: "Vi verkställer i den takt kommunen förmår." (Det rörde sig bland annat om att avlasta en mormor hennes vård av en svårt handikappad flicka.) "Jag ser det inte som ett lagbrott." Man går lite för långt när det gäller möjligheten att kräva verkställighet." Det är sällan vi får precis det vi ber om".

Har chefen för en förvaltning denna inställning är det inte så förvånansvärt att en mamma som har fått domstolens rätt till korttidstillsyn bemöts av förståndaren med "det kan du glömma, vi har inga platser".

I ett öppet som jag hade i Kalmar med ledamöterna i omsorgsnämnden betygade närvarande sitt förtroende för sin förvaltningschef. Det fanns till och med en ledamot (flera?) som inte förstod vad som menades som domstolstrots.

LANDSTING OCH KOMMUNER

TJÄNAR PÅ LSS

Mitt i allt detta har handikapplagen LSS gått med förtjänst för landsting och kommuner. De gottgördes vid införandet av LSS beräknat efter att cirka 100.000 personer skulle få insatser. I verkligheten har det blivit mindre än hälften.

Domstolstrots av denna art, därtill utförd av en offentlig myndighet, är naturligtvis utomordentligt allvarligt. I finansdepartementets promemoria 1995:27 står det: "Att det kanske inte rör sig om något större antal fall utgör

Jag kan vitsorda det: Dessa föräldrar med svårt skadade barn har redan tidigare genom social- eller omsorgsnämndens underlåtenheter förvärvat en negativ attityd till samhället. Nu förstärks den genom nämndens domstolstrots. "Den ger till och med fan i en domstol. Så lite är vi värda".

VÄNDE SIG TILL KRONOFOGDEN

Några föräldrar vände sig till kronofogden för att få ut sin rätt. Ett sådant ärend gick ända upp till Högsta domstolen 1993. Jodå, utskningsbalken kan visst vara tillämplig i förvaltningsmål som dessa, menade HD. Men det måste av domen framgå när och var verkställigheten ska ske. I det aktuella målet saknades sådana preciseringar.

Dessutom var domstolen inte enig och motiveringen relativt knapphändig. Prejudikatsvärdet är därför osäkert. Tillkommer att det kan kosta en hel del för den enskilde. Jag har heller inte hört att det varit till hjälp för någon.

Både riksdagen, regeringar och tillsynsmyndigheter har upprepade gånger framhållit att något måste göras för att stävja domstolstrotset. Men vad har man gjort?

I ett betänkande 1989 föreslogs en särskild lag om kommunalbot. Flertalet remissinstanser var kritiska, men de ansåg allmänt att någon form av sanktion borde införas vid domstolstrots.

Frågan diskuterades året efter i riksdagen då man antog den nya kommunallagen. Då ansåg konstitutionsutskottet att regeringen borde agera. "Det är

Tillräckliga medel måste alltid kunna ställas till förfogande för att tillgodose rättigheter som den enskilde har enligt till exempel LSS.

ingen ursäkt för att inte skapa möjligheter att ingripa mot dessa beteenden. Redan förekomsten av dessa överträdelser från kommuners och landstings sida samt det faktum att dessa normalt inte kan angripas med rättsliga medel, är allvarligt. Att underlåta att ingripa mot dessa mer grava företeelser kan på sikt bidra till att undergräva den allmänna tilltron till domstolarna och därmed utgöra ett hot mot rättsordningen."

angeläget att frågan får sin snara lösning."

Då socialnämndens så kallade resursbrist ofta består i att nämnden inte har tilldelats tillräckliga medel, framhölls det i propositionen att då fullmäktige ger nämnden ett ramanslag måste de ta hänsyn till de lagar som föreskriver vissa obligatoriska uppgifter, där målen satts av riksdagen. Tillräckliga medel måste alltså alltid kunna ställas

RÄTTSSAMHÄLLET

till förfogande för att tillgodose sådana rättigheter som den enskilde har enligt till exempel LSS.

Denna föreskrift är vad jag har förstått helt okänd för socialchefer, men skulle kunna vara ett stöd för dem och socialnämnden då de äskar sina årliga medel.

Frågan gick över till lokaldemokratiutredningen 1992. Där passade den ovanligt dåligt då dess kompetens och engagemang var att förstärka det kommunala självstyret, inte begränsa det. Och mycket riktigt: utredningen säger att den helst inte vill föreslå några sanktioner alls, men då den nu måste det blev det ett omöjligt förslag. Länsstyrelsen borde visserligen få utmäta vite, men bara undantagsvis och då det föreligger "ren tredska". Dessutom skulle länsstyrelsen ta särskild hänsyn till det kommunala självstyret – som om det vore jämställt med lagarna!

Remissinstanserna var minst sagt splittrade och bara eniga om att det var ett dåligt förslag. Ogenomtänkt och olämpligt sa JO. Handikapporganisationerna ansåg att de regler som föreslogs var alldeles för restriktiva och att de i verkligheten innebar en förtäckt uppmaning till lagtrots. Kommun och landstingsförbunden tyckte att grundfe-

let ligger i den bakomliggande rättighetslagstiftningen och att den är ett ingrepp i den kommunala självstyrelsen.

Men den juridiska fakulteten i Lund såg annorlunda på saken: Den lokala demokratin måste underordna sig riksdemokratin och landets domstolsväsen. Fakulteten ansåg vidare att utredningens hänvisning till den europeiska konventionen om kommunalt självstyre var felaktig.

Flera rättsinstanser betonade att ett vite måste vara tillräckligt stort, så att det inte lönar sig att trotsa. Domstolarna borde få särskilda befogenheter att utdöma ett sådant. Den enskilde, liksom länsstyrelsen, borde få väcka talan i den domstol som handlagt ärendet. De känner saken bäst.

ALTERNATIV LÖSNING

Sedan dess har Socialstyrelsen återigen tagit upp frågan i en rapport till regeringen och nämner som en alternativ lösning möjligheten för en förvaltningsdomstol att sätta ut vite. Handikappombudsmannen har föreslagit att bestämmelser förs in i socialtjänstlagen och i LSS om länsstyrelsens befogenhet att sätta ut vite.

Det senaste uttalandet av regeringskansliet i frågan om domstolstrots görs

i nämnda promemoria från maj 1995. Där föreslås att frågan bör vila till dess att ansvarsförhållandet mellan staten och kommunerna har klarlagts när det gäller att garantera medborgarnas sociala rättigheter.

VISST HAR FRÅGAN FÅTT VILA

Och visst har frågan fått vila! Inrikesdepartementet har helt enkelt lagt ärendet åt sidan. Hur justitiedepartementet kan nöja sig med det och varför justitiekottet inte tar ett initiativ är obegripligt.

Regeringens passivitet legitimerar kommunernas domstolstrots. Genom att inte försvara rättighetslagen LSS utelämnar man varje år ett antal av våra svårast skadade medborgare åt kommunernas godtycke. Dessutom är det sett som en symbolhandling förödande för vårt förtroende för rättsväsendet.

KARL GRUNEWALD

En månads tvekan och sedan ett nej

Det tog en månad för STILETTENS reporter att få ett slutgiltigt svar på om han skulle få göra en intervju med justitieministern eller socialministern. Det slutgiltiga svaret blev ett nej från både justitiedepartementet och socialdepartementet. Begäran om en intervju ställdes först till justitieminister Laila Freivalds veckan före valet. Stilettens frågor handlade om bl.a. kravet på ett tillägg i grundlagen om förbud mot diskriminering av människor med funktionshinder. Då svarade departementet att det nog skulle kunna gå snabbt. I värsta fall skulle STILETTEN få nöja sig med skriftliga svar på frågorna. Efter valet kom ett nytt svar, att frågorna nog skulle ställas till socialministern. Efter ytterligare några dagar lät socialdepartementet meddela att ministern behövde tid på sig att komma fram till ett svar. Hur lång tid han behövde, kunde inte anges. Då gick Stilettens reporter tillbaka till justiti-

edepartementet med sin förfrågan. Efter några dagar kom svaret:

– Det är faktiskt så att regeringen har ingen uppfattning i den här frågan om grundlagen som man är färdig att gå ut med. De båda nya ministrarna Britta Lejon på justitiedepartementet och socialminister Anders Sundström måste först prata ihop sig. Och det kommer att ta viss tid.

– När regeringen tagit ställning till det får "STILETTEN" återkomma med sina frågor, lät man meddela.

Stiletten kommer att återvända till både social- och justitieministrarna med sina frågor inför nästa utgåva av tidningen. Det blir spännande att se om de nya ministrarna då kommit fram till något svar.

HOLGER NILÉN

RÄTTSSAMHÄLLET

Den svenska demokratin mår dåligt

Illustration: Jenny Gustavsson Ewers

– **DEMOKRATIN MÅR DÅLIGT** när det råder obalans mellan statsmakterna.

En alldeles ypperlig slutsats av den franske 1700-talsfilosofen Charles de Secondat de Montesquieu (1689-1755) i hans berömda Maktfördelningslära från 1750. När han skrev ner sina slutsatser fanns det tre statsmakter: Den lagstiftande (Riksdagen), den dömande (domstolarna) och den verkställande (regeringen). Sedan drygt 100 år tillbaks räknar vi också in en fjärde statsmakt - de fria medierna.

Montesquieu hävdade i sin statsrättsliga teori att var och en av de uppräknade statsmakterna måste vara oberoende av varandra för att förebygga maktmissbruk och för att demokratin skulle fungera med största möjliga kvalitet.

Om Montesquieu skulle göra diagnos på demokratin Sverige idag, blir nog hans dom för landet att snabbast möjligt uppsöka närmaste akutintag och kroka på alla livräddande åtgärder och maskiner som tänkas kan. Obalansen i systemet är nämligen magnifik. Och inte bara det – det går snart inte att skilja statsmakterna åt från varandra.

Självständiga statsmakter i Sverige? Som fungerar oberoende av varandra? Som kontrollerar varandra och som därigenom balanserar varandra? Glöm det! I Sverige 1998 är det andra, dunkla krafter som bestämmer. Inte undra på att demokratin mår så dåligt.

CLAES NYDAHL

Översättare sökes

Institutet för Independent Living söker medarbetare för sitt EU projekt "Network for Personal Assistance". Vi behöver en duktig översättare från engelska till svenska för texter om personlig assistans and besläktade ämne. Medarbetare måste ha tillgång till e-post. Projektanställning med lön efter överenskommelse.

Kontakta Adolf Ratzka på ratzka@independentliving.org

RÄTTSSAMHÄLLET

Bättre kontroll av våra skatter

(Artikeln ursprungligen publicerad i april 1998 i Göteborgsposten) här publicerad i STILETTEN med tillstånd av författaren

DEN SVENSKA DEMOKRATIN har (minst) ett allvarligt systemfel, nämligen att det saknas en effektiv instans för kontroll av om skattemedlen används på ett effektivt sätt för att uppnå de mål man beslutat. Det är på ett sätt ett svaghetstecken för styrelerskicket att det är media som står för huvuddelen av den granskning som får någon effekt.

Nu finns det visserligen ett par organ som ska syssla med detta. Ett sådant är riksdagens revisorer, som består av tolv riksdagsmän utsedda proportionellt av riksdagspartierna. Problemet är att granskningen från detta organ sällan får någon effekt. Skälen till detta är flera. Riksdagsrevisorernas kansli är en mycket liten organisation. För att granska hela den statliga förvaltningen finns det enbart ett tjugotal tjänstemän att tillgå och det säger sig själv att detta inte på långa vägar räcker till.

Än viktigare är kanske att uppdraget som riksdagsrevisor har tämligen låg status bland riksdagsledamöterna. Ett skäl till detta är förmodligen att det är i de "riktiga" utskotten som makten och därmed statusen finns. För ledamöterna finns det självklart ett begränsat intresse av att nagelfara den egna regeringens fögderi och peka på allehanda former av slöseri och ineffektivitet.

Mera märkligt är att inte heller oppositionens ledamöter ägnar något större engagemang åt detta uppdrag.

Skälet kan vara att hur kritisk granskning man än lyckas åstadkomma och vilka brister i regeringens fögderi man kan peka ut, så spelar man likväl i en sådan granskning på regeringens planhalva. Framåt riksdagsledamöter vill ägna tid åt att utforma egna stora politiska program och är därför mindre intresserade av att granska vad som sker med skattebetalarnas pengar i den verksamhet som regeringssidan står bakom.

Ett annat kontrollorgan är Riksrevisionsverket. Under sin nuvarande generaldirektör Ulla-Britt Ahlenius har man visserligen sträckt på ryggen och markerat att verket, trots att man lyder under regeringen, ändå har en självständig position. Men det blir likväl sällan något riktigt brett i RRV:s granskningar. Skälet är att verket har en omöjlig dubbelroll, nämligen att både på "regeringens uppdrag och direkta efterfrågan ge råd och stöd, besvara remisser och utföra särskilda utredningsinsatser" och "granska att statsmakternas mål och statliga åtaganden uppfylls på ett effektivt sätt".

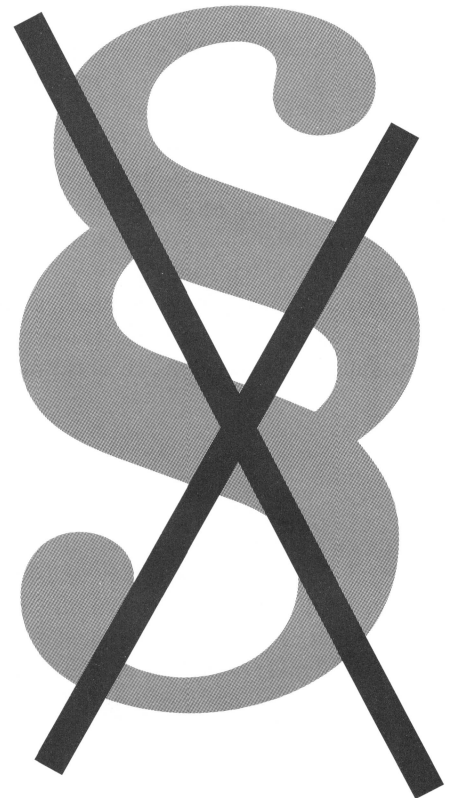
Det andra skälet tror jag är mera psykologiskt, nämligen att de som arbetar i RRV är för nära maktens boningar. Många vill nog göra en karriär i kanslihuset och då gäller det männe att vara lagom kritisk mot regeringens fögderi. Och Stockholm är i dessa sammanhang en väldigt liten stad.

Vad som behövs är ett nytt granskningsorgan som varken har riksdagspartiernas eller regeringen som uppdragsgivare, utan medborgarna. Som en parallell till JO behöver vi en revision-

sombudsman som efter anmälan från allmänheten och på eget initiativ granskar förvaltningens förehavanden. Ett verk om femhundra tjänstemän vore lagom, under ledning av en självständig RO som tillsattes av riksdagen på säg fem år. Och lämplig lokalisering för detta organ vore självklart Göteborg. Här finns den rätta distansen till maktens alla cirklar i Stockholm. Här finns den rätta utbildningskompetensen och framför allt ett tillräckligt stort rekryteringsunderlag.

Och något mer än Fiskeristyrelsen borde väl Göteborgspolitikerna få hit.

BO ROTHSTEIN

Annonsera i **STILETTEN**

DEBATT

Yrkesstolthet en bristvara idag?

Min farfars farfar var smed hemma på bruket. Vid pensioneringen fortsatte han som städare. När han fyllde 90 år gick han till disponenten och bad om intyg i fall han skulle byta jobb! Idag finns knappt arbete att få, tyvärr. Hemma i mitt värmiländska lilla bruksamhälle var arbete viktigt. Utom på helgen. På lördagseftermiddagen badade morfar och sedan tog han på sig kostymen. Kalle Stropp följde därefter och sedan bar det av till tant Astrid och farbror Herman. Hade jag tur fick jag uppträda för de vuxna, jag var Förslis lilla Edit Piaf. Alla arbetade och stod i, även hemmafruarna. Det var 50-tal, ekonomin blomstrade och vi hade det bra, tack vare sossarna sade morfar. På närtorna hade jag mardrömmar om högern efter morfars långa predikningar på kvällarna. Han visste han vad det ville säga, som barn fick han hembränt på en trasa i stället för mat. Socialdemokraterna räddade oss, Äwah, sade han och spände de snälla ögonen i mig. Idag skulle morfar och farfar vända sig i graven om de visste vad som händer i vårt samhälle. Nu för tiden är det sossarna som skrämmer mig! Arbetarklassen finns inte längre och yrkesstoltheten har vi glömt. Vad har hänt?

Du skall läsa, Du, tösa min fick jag alltid inpräntat av mormor. Ja, mormor nickade jag alltid snällt och snusförnuf-

tigt. Det var viktigt att hålla sig väl med mormor. Det visste alla i Förslia. Du skall gifta Dig rikt, inte ha barn och så ska Du ha hembiträde! Jag var för liten för att förstå vad hon menade, men idag kan jag förstå hennes tankar. Jag minns henne med glädje och tacksamhet. Att få ett sjukt och funktionshindrat barn kräver mycket visdom och kunskap. Experter och barnhabilitering fanns inte – tack och lov? Min pappa hjälpte till, han hade två år i realskola och var ju bildad. Dessutom jobbade han på brukskontoret när han inte låg på sjukhus. Och han lyssnade på sin dotters alla fantasier och drömmar.

DÅ FÖRSVANN YRKESSTOLTHETEN

Mitt första jobb fick jag som perforatris på Filipstadstidningen. En ny värld öppnade sig för mig. Det var en härlig miljö och mina arbetskamrater typograferna gav mig känsla för yrkesstolthet. Jag har inte sedan dess träffat sådana stolta arbetare. Nästa yrke blev läkarskreterare vilket också var personer med yrkesstolthet. Mitt sista yrke blev socionom och då försvann yrkesstoltheten. Hela studietiden fick jag inpräntat av omgivningen vilket hopplöst yrke jag valt. Är man typograf så skapar man en efterlängtat tidning, som socionom arbetar man med utsatta människor – utan status. Det är skillnaden!

Den senaste tiden har det förts debatt om hur det är att vara personlig assistent. Tråkiga artiklar med osmakligt innehåll. Inom STIL t.ex. förs ingen öppen debatt om detta. Vad är vi rädda för? Har vi blivit svarslösa? Är det några som skulle ha yrkesstolthet så borde det vara personliga assistenter! Kan det bero på att vi med funktionshinder fortfarande är tacksamma för den assistans vi lyckas få. Det är svårt att få assistenter idag, man får hålla sig med dom man har? Efter tio år som arbetsledare efterlyser jag fortfarande utbildning av assistenter på central nivå. Eller är den frågan fortfarande för känslig att ta tag i? Vad kan vi förlora på det? Naturligtvis ska jag utbilda mina assistenter i min personliga assistans men en mer omfattande utbildning behövs. Samt kontakten med kansliet. Våra assistenter måste få känna att de har stöd någonstans om de så behöver.

Vi har många viktiga frågor att driva. Det är ett tungt ansvar att axla. Men om vi ska kunna gå vidare och motarbeta sociala nedskärningar måste begreppet personlig assistans få status. Det kan det först få om våra assistenter får yrkesstolthet.

ÄWAH LUNDELL

Lagbrott

Jag heter Stefan Blom, 31 år och funktionshindrad. I denna tid av nedskärningar vill jag starkt uttala mitt motstånd mot nedskärningar inom en redan sönderfallande färdtjänst. Sönderfallande på så sätt att färdtjänstbrukarnas behov inte sätts i centrum. Enligt kommunallagen får inte kommuner i

Sveriges rike behandla sina medlemmar olika, om det inte finns sakliga skäl för något annat. Ordet "saklig" definieras av Nationalencyklopedin som "inriktat på fakta och inte värderingar". Alltså, lagen har inte med pengar att göra. Således finns en antidiskrimineringsslag, som är oberoende av ekonomin,

om än något lokal. Vidare är kommunen skyldig att anpassa lokaltrafiken för alla medborgare i kommunen. Att ställa någon utanför, gående, rörelsehindrad eller sittande i rullstol, är ett lagbrott.

STEFAN BLOM

Gå med i Sveriges mest progressiva rörelse för lika rättigheter för funktionshindrade. Betala **250 kr/år** och bli medlem i

***Independent Living Sverige* pg 73 66 70-1**

Hemsida: www.independentliving.org/ILSverige

INSÄNT

Vardagsbekymmer

JAG ÄR FÖRBANNAD!

Jag måste hejda mig lite och fundera över vad som gör mig så arg. Måste bara skrika rakt ut först var är nu talventilen den bör jag ha om jag vill höra något ljud från min strupe.

Vet i alla fall vad som utlöste ilskan. Felleverans från hjälpmedelscentralen. Men det är knappast dem jag blir så upprörd över trots att jag inte längre kan räkna antalet felleveranser jag fått. Nej, efter en del funderande kom jag underfund med att det nog var det att någon ändrat min beställningsorder av kompresser och annat som jag behöver, utan att rådgöra med mig först.

Sommaren är här, även om det knappt märks, och denna beställning ska täcka sommarens behov.

Den som har ändrat tyckte kanske att det inte spelar så stor roll vilken trachkompress jag får men för mig har det en stor betydelse.

Man kan jämföra det med "varför köpa nylonstrumpor när det finns ylledamasker?" Okej, jag håller med jämförelsen kanske haltar något men jag hoppas att ni ändå hänger med i mitt resonemang.

Jag som så många andra har drabbats hårt men tycker mig ändå få unna mig lyxen att ha förbandsmaterial som både fungerar och ser hyfsade ut. En praktisk form av fåfänga kan man kanske kalla det.

Ännu har jag inte fyllt 40 och får acceptera att mitt liv inte blev som jag hoppats, även om jag inser att det liv jag fått inte är dåligt och är ett privilegium mot vad människor i andra delar av världen får.

Så det är inte av otacksamhet som jag blir förbannad utan för att någon tar beslut för min räkning utan min vetskap och eftersom jag har regelbunden kontakt med ca 20 instanser sedan jag blev sjuk, blir det en hel del "missförstånd".

Oavsett om det är små eller stora beslut som tas över mitt huvud, blir jag berörd!..och vem vill bära "ylledamasker" på sommaren? I alla fall inte jag.

(sÅ nu har ilskan blåst över, det var skönt att ni lyssnade! Tack!)

Är gravt talhandikappad, tungan är bortopererad p.g.a cancer. Sedan 1 år trachotomerad (hål i halsen). Kan inte svälja därmed inte äta & dricka alls, har kvar en ofarlig men stor tumör på balanssinnet vilket gör mig obläsbar, oj, jag menar vinglig.

Susanna

STILETTEN

STILETTEN kan bli ännu vassare med Din medverkan.

Berätta om episoder eller händelser som betytt något i ditt liv som person med funktionshinder.

Ge tips om hur just du, som arbetsledare och brukare av personlig assistans, tacklar vardagen.

Tipsa om hjälpmedel eller uppfinningar som underlättat för dig.

Visa på offentliga platser i din omgivning som är otillgängliga för människor med funktionshinder.

Klipp ut artiklar och notiser som du tror kan vara av intresse för STILETTEN:s läsare.

Skriv debattinlägg, artiklar, kåserier, notiser, foton, teckningar mm.

Skicka till:

"STILETTEN"

STIL

Bondegatan 39

116 33 Stockholm

Tel 08.640 81 10

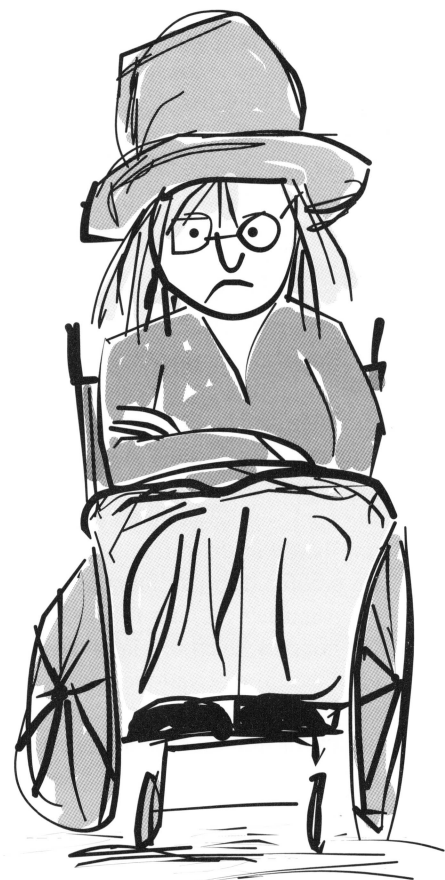
Arbeta med medlemsstöd?

Är du intresserad av att arbeta med frågor som handlar om medlemmarnas glädjeämnen, problem, ansökningar, information om STIL.....då skall du kontakta oss nu! Du som söker måste ha eget funktionshinder och använda Personlig Assistans genom STIL. Eftersom arbetet till stor del innebär att stödja arbetsledarna i deras arbetsledarskap är det en fördel om du själv har utvecklats i ditt sätt att hantera och leda din assistans. I arbetet ingår även att stödja assistenterna i deras yrkesroller.

Vänligen Gunilla Hårdberg Stöd och Råd, tel 08.506 22157

TESTA Din per

Det var pionjärer i den svenska grenen av Independent Living som först lanserade begreppet "personlig assistans". Personlig assistans skulle innebära ökad frihet – men också ökat ansvar. Idag har begreppet inlemmats i den svenska omsorgsmaskineriet och urvattnats så att det på många håll bara är en ny etikett på traditionell hemtjänst. Det kanske är tid att IL-rörelsen, liksom miljörörelsen med sin KRAV-märkning, etablerar någon form av kvalitetsmärkning av personlig assistans. Nedan får du i alla fall själv en chans att testa hur Din personliga assistans fungerar utifrån Independent Livings kriterier. Vänd på tidningen och se var du hamnar .

Fråga 1

- ☐ Du är medlem i ett kooperativ där medlemmarna utbildas och stöds i sin roll som arbetsledare för den egna personliga assistansen (4).
- ☐ Arbetsledarskapet sköts helt och hållet av dig själv (4).
- ☐ Arbetsledarskapet sköts av ett assistansanordnarföretag ägt av någon handikapporganisation (2).
- ☐ Arbetsledarskapet sköts av ett privat assistansanordnarföretag (2).
- ☐ Arbetsledarskapet sköts av kommunen (1).

Fråga två

- ☐ Du är medlem, med rösträtt och insyn, i ett kooperativ som sköter administrationen och har det formella arbetsgivaransvaret (4).
- ☐ Du har eget arbetsgivaransvar (4).
- ☐ Ett företag ägt av någon handikapporganisation har arbetsgivaransvaret och sköter administrationen. Du själv har varken rösträtt eller insyn (2).
- ☐ Ett privat företag har arbetsgivaransvar och administrerar (2).
- ☐ Kommunen är arbetsgivare (2) .

Idé och text: Roland Ewers

Illustrationer: Jenny Gustavsson Ewers

Fråga tre

- ☐ Du organiserar själv rekryteringen av personliga assistenter eventuellt med stöd av medlemskooperativets register, samt stöd och råd (4).
- ☐ Du sköter rekrytering helt själv (4).
- ☐ Rekryteringen av personliga assistenter sköts av assistansanordnarföretag ägt av någon handikapporganisation, men du gör själv det slutliga urvalet (3).
- ☐ Ett privat företag sköter rekrytering av personliga assistenter, men du själv gör det slutliga urvalet (3).
- ☐ Ett privat företag sköter rekrytering av personliga assistenter (2).
- ☐ Kommunen sköter rekryteringen av personliga assistenter (2).

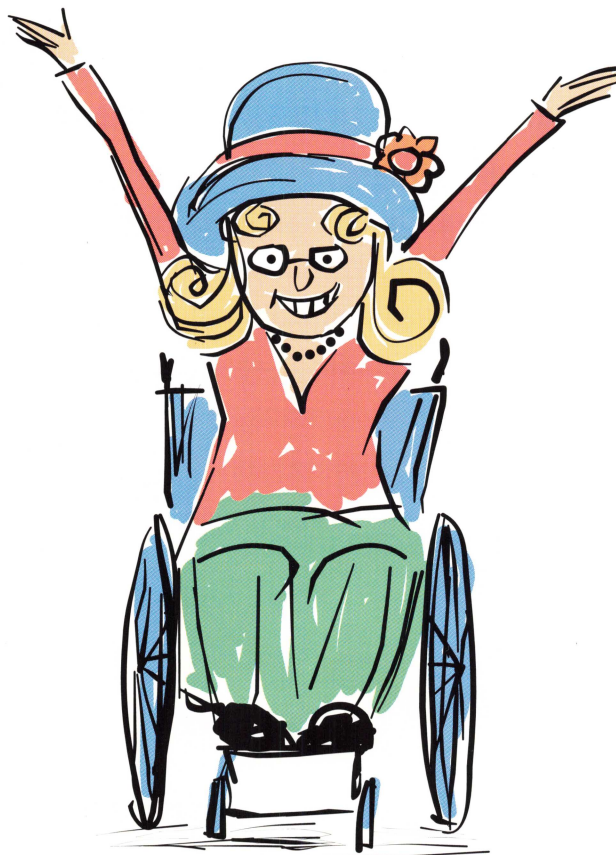
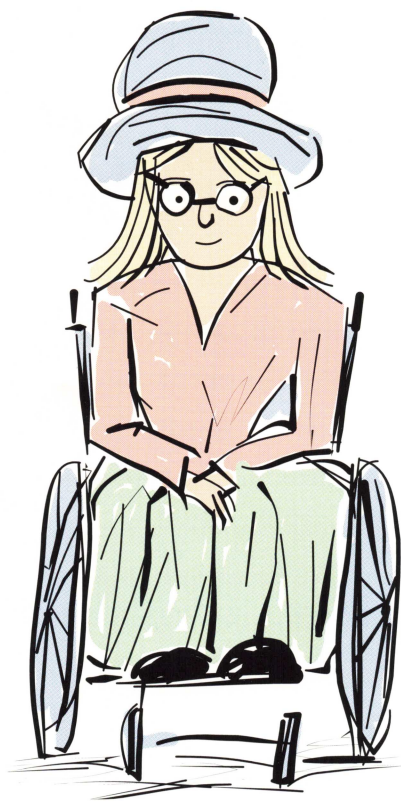
Fråga fyra

- ☐ Du schemalägger själv dina personliga assistenter (4).
- ☐ Du schemalägger själv dina personliga assistenter, med administrativt stöd av medlemskooperativet (4).
- ☐ Ett privat företag eller företag ägt av någon handikapporganisation schemalägger dina personliga assistenter (1).
- ☐ Kommunen schemalägger dina personliga assistenter (1).

Fråga fem

- ☐ Du ansvarar, i samråd med kooperativets "stöd och råd" för att arbetssituationen, och relationen mellan dig och dina assistenter, är den bästa tänkbara (4).
- ☐ Du ansvarar själv för att arbets-

sonliga assistans

tuationen, och relationen mellan dig och dina assistenter, är den bästa tänkbara (4).

- ☐ Något annat företag, organisation eller kommunen har ansvar för dina personliga assistenters arbetssituation (1).

Fråga sex

- ☐ Du utbildar själv i samråd med kooperativets "stöd och råd" dina personliga assistenter (4).
- ☐ Du utbildar själv dina personliga assistenter (4).
- ☐ Ett privat företag eller ett företag ägt av någon handikapporganisation utbildar dina personliga assistenter (2).
- ☐ Kommunen utbildar dina personliga assistenter (1).

Fråga sju

- ☐ Du är medlem i ett kooperativ som aktivt engagerar sig handikappolitiskt i enlighet med Independent Livings idéer och bevakar rätten till personlig assistans (4).
- ☐ Du är medlem i någon handikapporganisation som agerar i frågor om personlig assistans (2).
- ☐ Du engagerar dig inte politiskt (1).

SOS

Om du upptäcker att din personliga assistans f.n. inte är vad den borde vara, eller om du vill engagera dig för att t.ex. se till så att LASS/LSS-reformen återställs till ursprungliga intentioner, lämnar vi nedan telefonnummer till IL-kooperativen i Sverige.

28 poäng
Din personliga assistans fungerar väl i enlighet med Independent Livings idéer.

24 poäng
Redan här har du börjat tappat kontrollen av din personliga assistans, även om mycket fungerar enligt IL:s krav.

17 poäng
Din personliga assistans är bara en etikett på en något generösare variant av den traditionella hemtjänsten.

7 poäng
Din personliga assistans är ingen- ting annat än traditionell kommunal hemtjänst.

Riedel - Ratzka Dorothea
Peterséns väg 2
127 41 Skärholmen

B

Apropå besparingar

Visste du att

ca 8% av din årslön går till det svenska socialförsäkringssystemet, vårt gemensamma försäkringsbolag Försäkringskassan

socialförsäkringssystemet går med mellan 20-30 miljarder i vinst(!) per år (39,8 miljarder 1995)

Försäkringskassans förtroendeläkare har provision på sparade medel

att sparade medel på en del försäkringskassor delvis går till en särskild kassa för tjänstemännens personalutveckling

att Riksförsäkringsverket beslutat om en schablonersättning på 168:-/timme för personlig assistans

att dessa pengar även ska täcka det vanligt förekommande assistansbehovet på obekvämt arbetstid

att assistananordnare under dessa förutsättningar har svårt att rekrytera assistenter när de måste konkurrera med a-kassan i sin lönesättning

att riksdagen betalar 206:-/timme dagtid för att få korridorerna städade

»JAG KAN STUDERA EFTER MINA EGNA FÖRUTSÄTTNINGAR. DET ÄR VIKTIGT ATT ALLT DET PRAKTISKA FUNGERAR RUNT OMKRING STUDIERNÄ.»

Peter Anderberg doktorand vid Lunds universitet
-IT och lärande i funktionshindersammanhang

Sisus bekostar assistans och anteckningshjälp till studenter med rörelsehinder som behöver personligt och praktiskt stöd under studieperioden. Information om den fysiska till-

gängligheten vid institutioner, studentkårer och studentbostäder för studenter med funktionshinder finner du på internetadress: www.sisus.se/thut

SISUS

STATENS INSTITUT FÖR SÄRSKILT UTBILDNINGSSTÖD

OXTORGSG 2-4. 103 95 STOCKHOLM. TEL: 08-787 73 00. FAX: 796 84 10. E-MAIL: KANSLI@SISUS.SE WEBADRESS: WWW.SISUS.SE